“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” ลำดับที่ 6

JTEPA ณ ปีที่ 10
การปกป้องตลาดสินค้าเกษตรของญี่ปุ่น?

“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” ลำดับที่ 6
JTEPA ณ ปีที่ 10: การปกป้องตลาดสินค้าเกษตรของญี่ปุ่น?

ข้อมูลบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

สิรินทิพย์ นรินทร์ศิลป์.
“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” ลำดับที่ 6 JTEPA ณ ปีที่ 10: การปกป้องตลาดสินค้าเกษตรของญี่ปุ่น?-- กรุงเทพฯ : โครงการสันติไมตรีไทย -ญี่ปุ่น (Japan Watch) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561.
50 หน้า.

1. สินค้าเกษตร. 2. ตลาดสินค้าเกษตร. I. ชื่อเรื่อง.

380.141

ISBN 978-616-8139-91-2

ผู้เขียน สิรินทิพย์ นรินทร์ศิลป์
พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2561
จำนวนพิมพ์ 300 เล่ม

จัดทำโดย โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น (Japan Watch)
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
โทรศัพท์ 02-221-2422 โทรสาร 02-221-2422
www.japanwatch.today

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์ 0-2218-3557 โทรสาร 0-2218-3551
http://www.cuprint.chula.ac.th
E-mail: cuprint@hotmail.com

คำนำ

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่นสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เป็นชุดโครงการประสานงานที่ก่อตั้งขึ้นจากวิสัยทัศน์ว่าในบริบทโลกสมัยใหม่ ประเทศต่างๆ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเกี่ยวพันและส่งอิทธิพลต่อกันลึกซึ้งกว้างขวาง ดังนั้น การทำความรู้จักและเข้าใจประเทศอื่นๆ จึงมีความสำคัญและจำเป็นมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศเพื่อนบ้านและมิตรประเทศสำคัญๆ เช่น ประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นมีบทบาทและอิทธิพลต่อโลก ภูมิภาค และต่อประเทศไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง และวัฒนธรรม การปรับเปลี่ยนโครงสร้างภายในประเทศหรือบทบาทพฤติกรรมแสดงออกของญี่ปุ่นส่งผลต่อไทยทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งรวดเร็ว รุนแรง และเป็นไปอย่างช้าๆ การทำความรู้จักและเข้าใจประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นประโยชน์ทั้งในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาประเทศ หรือกำหนดจุดยืนของประเทศต่อญี่ปุ่นและต่อประเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และในแง่มุมของการมองมุมกลับเปรียบเทียบทบทวนเพื่อเห็นภาพและเข้าใจประเทศไทยที่ชัดเจนมากขึ้นด้วยเช่นกัน

เอกสารชุด “ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” เป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตตามเป้าหมายของโครงการฯ เพื่อประมวลข้อมูลความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นเผยแพร่ในสังคมไทย โครงการฯ มีความคาดหวังว่าสังคมไทยจะได้รับประโยชน์จากเอกสารชุดนี้ตามสมควร

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

สารบัญ

		หน้า
บทนำ		1
บทที่ 1	สาระสำคัญของ JTEPA	4
บทที่ 2	การเปิดตลาดสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นภายหลัง JTEPA: ข้อจำกัดของข้อตกลง	11
บทที่ 3	การใช้ประโยชน์จาก JTEPA ของประเทศไทย	25
บทที่ 4	การปรับโครงสร้างภาคเกษตรของญี่ปุ่นกับผลต่อทิศทางการค้าเสรีสินค้าเกษตร และ JTEPA	34
บทที่ 5	ข้อเสนอในการทบทวน JTEPA	39
บรรณานุกรม		41

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	สาระสำคัญของ JTEPA	4
ตารางที่ 2	รายการสินค้าเกษตรและอาหารที่ญี่ปุ่นและไทยให้สิทธิพิเศษแก่กันภายใต้ JTEPA	6
ตารางที่ 3	เปรียบเทียบอัตราภาษีศุลกากรของตัวอย่างสินค้าเกษตรภายใต้กรอบ WTO, GSP และ JTEPA	15
ตารางที่ 4	อัตราภาษีศุลกากรของตัวอย่างสินค้าเกษตรภายใต้ JTEPA ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551-2561	17
ตารางที่ 5	สินค้าเกษตรที่ญี่ปุ่นให้สิทธิพิเศษแก่ไทย	20
ตารางที่ 6	สินค้าเกษตรที่ไทยให้สิทธิพิเศษแก่ญี่ปุ่น	23
ตารางที่ 7	สินค้า 15 อันดับแรก ที่ไทยส่งออกไปญี่ปุ่นในช่วงก่อน JTEPA (ปี พ.ศ. 2546-2548) และหลัง JTEPA (ปี พ.ศ. 2558-2560) (มูลค่า : ล้านบาท)	31
ตารางที่ 8	สินค้า 15 อันดับแรก ที่ญี่ปุ่นส่งออกไปไทยในช่วงก่อน JTEPA (ปี พ.ศ. 2546-2548) และหลัง JTEPA (ปี พ.ศ. 2558-2560) (มูลค่า : ล้านบาท)	32
ตารางที่ 9	สินค้าเกษตร 15 อันดับแรก ที่ไทยส่งออกไปญี่ปุ่น ในช่วงก่อนและหลัง JTEPA (มูลค่า : ล้านบาท)	33

บทนำ

ตามทฤษฎีทางการค้า การทำการค้าย่อมมีผู้ได้และเสียประโยชน์ (gain and loss) และไม่มีทฤษฎีใดที่อธิบายว่าการค้าจะช่วยสร้างประโยชน์อย่างเท่าเทียม หลักการของการค้าเสรี (trade liberalization) ซึ่งทำงานอยู่บนหลักความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (comparative advantage) และความร่วมมือทางการค้าระหว่างประเทศในการขจัดอุปสรรคทางการค้า ถูกอ้างว่าจะช่วยให้ประเทศมีการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และจะช่วยเสริมสร้างการค้า (trade creation) อันจะมีผลทำให้สวัสดิการ (welfare) ของประเทศเพิ่มขึ้น (Smith, 2014) ดังนั้น จึงมีข้อถกเถียงมาโดยตลอดว่า การค้าระหว่างประเทศกำลังพัฒนาซึ่งส่วนใหญ่ส่งออกสินค้าเกษตร กับประเทศพัฒนาแล้วซึ่งส่งออกสินค้าอุตสาหกรรม เป็นความสัมพันธ์ทางการค้าที่ไม่เท่าเทียม และยังคงเกิดคำถามว่าการเปิดเสรีทางการค้าจะช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนาที่ส่วนใหญ่ส่งออกสินค้าเกษตร มีโอกาสเข้าถึงตลาดและได้รับประโยชน์ทางการค้าเพิ่มขึ้นจริงหรือไม่ (Bureau et al., 2006; Koning and Andersen, 2007; Wise, 2008)

ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (Japan – Thailand Economic Partnership Agreement หรือ JTEPA) เป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศกำลังพัฒนา คือ ประเทศไทย และประเทศพัฒนาแล้ว คือ ญี่ปุ่น มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน รวมถึงการอำนวยความสะดวกทางการค้า โดยก่อนการจัดทำความตกลงนั้น ภาครัฐและนักวิชาการไทย ได้มีการทำวิจัยเพื่อคาดคะเนถึงโอกาสและผลกระทบของความตกลงดังกล่าว และได้อธิบายว่า JTEPA จะก่อให้เกิดการขยายตัวแก่อุตสาหกรรมการเกษตรและอาหารแปรรูปของไทย เนื่องจาก สินค้าเกษตรของไทยมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า และมีความสามารถในการแข่งขันมากกว่าสินค้าเกษตรของญี่ปุ่น ซึ่งจะส่งผลให้ไทยสามารถส่งออกสินค้าเกษตรไปยังญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้น ในขณะที่สินค้าเกษตรของญี่ปุ่นที่จะถูกนำเข้ามาในไทยนั้นมีราคาสูง และสามารถทำตลาดได้เฉพาะกลุ่มเท่านั้น (niche market) อีกทั้ง เนื่องจาก ปัจจุบันประเทศไทยต้องเผชิญกับการแข่งขันสินค้าเกษตรจากประเทศในภูมิภาคเอเชียด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศจีนและเวียดนาม ดังนั้น JTEPA อาจเป็นประโยชน์ในการช่วยเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของสินค้าเกษตรไทยที่จะส่งออกไปญี่ปุ่น และการแข่งขันกับคู่ค้าอื่นของญี่ปุ่นด้วย (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2547; หงษ์ฟ้า ทรัพย์บุญเรือง, 2547; Phongpaichit, 2007) อย่างไรก็ตาม ในเวลาเดียวกันก็มีงานศึกษาจำนวนหนึ่งที่อธิบายด้วยว่า ข้อตกลงในเรื่องสินค้าเกษตรภายใต้

JTEPA ยังคงมีปัญหาและอุปสรรค เนื่องจาก ญี่ปุ่นยังคงปกป้องตลาดสินค้าเกษตรภายในประเทศ และไม่มีท่าทีที่จะเปิดตลาดสินค้าเกษตรตามที่ไทยคาดหวัง (กิตติ ประเสริฐสุข, 2547, กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, 2550) นอกจากนี้ JTEPA ยังเป็นที่วิพากษ์ว่า เป็นความตกลงที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนในธุรกิจเกษตรของไทย มากกว่าการเอื้อประโยชน์ให้กับเกษตรกรส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยของประเทศ (จักรชัย โฉมทองดี, 2547; กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, 2550; อรพรรณ กุลพรพันธ์ และพิษณุ เสงี่ยมพงษ์, 2555)

ปัจจุบัน JTEPA ถูกบังคับใช้มาแล้ว 10 ปี จากการสำรวจข้อมูลการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่น พบว่า มูลค่าการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2560 ไทยมีมูลค่าการค้ากับญี่ปุ่นอยู่ที่ 1,852,235.8 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2550 ที่มีมูลค่าการค้าระหว่างกันอยู่ที่ 1,612,928 ล้านบาท ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า JTEPA อาจมีผลช่วยให้ไทยและญี่ปุ่นมีการทำการค้าระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากข้อมูลดุลการค้า กลับพบว่า ประเทศไทยก็ยังคงขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นมาโดยตลอด โดยในปี พ.ศ. 2550 ไทยขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นอยู่ที่ -362,854 ล้านบาท ในขณะที่ปี พ.ศ. 2560 ก็ยังคงขาดดุลอยู่ที่ -342,525 ล้านบาท โดยการขาดดุลทางการค้าของไทยกับญี่ปุ่นเป็นผลมาจาก สินค้าส่งออกของไทยไปญี่ปุ่นส่วนใหญ่เป็นสินค้าชิ้นส่วนประกอบและสินค้าเกษตรที่มีราคาถูก ในขณะที่ สินค้าที่ไทยนำเข้ามาจากญี่ปุ่นเป็นสินค้าเครื่องจักรขนาดใหญ่ที่มีราคาสูงกว่า สถานการณ์ดังกล่าวนี้ จึงนำไปสู่คำถามว่า มูลค่าทางการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นที่เพิ่มขึ้น เป็นผลมาจากการส่งออกสินค้าเกษตรไปยังญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นตามที่คาดคะเนไว้ ใช่หรือไม่ นอกจากนี้ ปัจจุบัน ประเทศญี่ปุ่นมีการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อัตราการพึ่งพาตนเองทางอาหารและอัตราแรงงานภาคเกษตรที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง และการเกิดขึ้นของนโยบายทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า อาเบะโนมิกส์ (Abenomics) ในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งต้องการปฏิรูปโครงสร้างทางการเกษตรและการเปิดเสรีภาคเกษตร ข้อถกเถียงเรื่องปัญหาและอุปสรรคของ JTEPA ต่อตลาดสินค้าเกษตรนั้น จึงถูกตั้งคำถามด้วยว่า ยังคงเป็นปัญหาและอุปสรรคอยู่หรือไม่ และความตกลง JTEPA ถูกปรับเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร

จากข้อถกเถียงและคำถามที่เกิดขึ้น บทความนี้ จึงต้องการศึกษาทบทวนความตกลงและการใช้ประโยชน์ของ JTEPA ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550-ปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อตอบคำถามว่า JTEPA ช่วยสร้างประโยชน์ทางการค้าสินค้าเกษตรให้กับประเทศไทยหรือไม่ อย่างไร โดยเนื้อหาของบทความนี้ จะแบ่งออกเป็น 5 บท ได้แก่ บทที่ 1 สาระสำคัญของ JTEPA บทที่ 2 การเปิดตลาดสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นภายหลัง JTEPA: ข้อจำกัดของข้อตกลง บทที่ 3 การใช้ประโยชน์จาก JTEPA ของประเทศไทย บทที่ 4 การปรับโครงสร้างภาคเกษตรของญี่ปุ่นกับผลต่อทิศทางการค้าเสรีสินค้าเกษตร และ บทที่ 5 ข้อเสนอในการทบทวน JTEPA

วิธีการศึกษาของบทความนี้ จะใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก การทบทวนเอกสารแบ่งออกเป็น การศึกษาเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ หนังสือและเอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับ JTEPA นโยบายการค้าและนโยบายทางการเกษตรของญี่ปุ่น และข้อมูลสถิติการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่น และการศึกษาเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ การทบทวนงานศึกษาที่วิเคราะห์ถึงผลกระทบ โอกาส ปัญหาและอุปสรรคของ JTEPA ภายหลังที่มีการบังคับใช้

บทที่ 1 สาระสำคัญของ JTEPA

ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น (JTEPA) ลงนามเมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2550 ในสมัยรัฐบาลของพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรีของไทย และนายชินโซะ อาเบะ นายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่น และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน รวมถึงการอำนวยความสะดวกทางการค้า เนื้อหาของความตกลง ประกอบไปด้วย 15 บท จำนวน 173 มาตรา สามารถแบ่งออกเป็นความร่วมมือใน 21 สาขา ได้แก่ 1) การค้าสินค้า 2) กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า 3) ระบบศุลกากร 4) การค้าไร้กระดาษ 5) มาตรฐานเพื่อการยอมรับร่วมกัน 6) การค้าบริการ 7) การลงทุน 8) การเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดา 9) ทรัพย์สินทางปัญญา) 10) การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ 11) การแข่งขันทางการค้า 12) ความร่วมมือด้านเกษตร ป่าไม้และประมง 13) ความร่วมมือด้านการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เทคโนโลยีสารสนเทศ 14) ความร่วมมือในการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ 15) การบริการการเงิน 16) ความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 17) ความร่วมมือด้านพลังงาน และสิ่งแวดล้อม 18) ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว 19) ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม 20) ความร่วมมือด้านการค้าและการลงทุน และ 21) กระบวนการหลีกเลี่ยงข้อพิพาทและระงับข้อพิพาท (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2552) (ดูตารางที่ 1 ประกอบ)

ตารางที่ 1 สาระสำคัญของ JTEPA

รายละเอียดของความตกลง
บทที่ 1 บทบัญญัติทั่วไป (General Provision)
บทที่ 2 การค้าสินค้า (Trade in Goods)
บทที่ 3 กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า (Rules of Origin: ROO)
บทที่ 4 พิธีการศุลกากร (Custom Procedures)
บทที่ 5 การค้าไร้กระดาษ (Paperless Trading)
บทที่ 6 การยอมรับร่วมกัน (Mutual Recognition)
บทที่ 7 การค้าบริการ (Trade in Services)
บทที่ 8 การลงทุน (Investment)
บทที่ 9 การเคลื่อนย้ายของบุคคลธรรมดา (Movement of Natural Persons)

ตารางที่ 1 สาระสำคัญของ JTEPA (ต่อ)

รายละเอียดของความตกลง
บทที่ 10 ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property)
บทที่ 11 การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ (Government Procurement)
บทที่ 12 การแข่งขันทางการค้า (Competition)
บทที่ 13 ความร่วมมือ (Cooperation) มีดังนี้ a) เกษตร ป่าไม้ และประมง b) การศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ c) การเสริมสร้างสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ d) การบริการทางการเงิน e) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร f) วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี พลังงาน และสิ่งแวดล้อม g) อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม h) การท่องเที่ยว i) ความร่วมมือด้านการค้าและการลงทุน j) อื่นๆ
บทที่ 14 การระงับข้อพิพาท (Dispute
บทที่ 15 บทบัญญัติสุดท้าย (Final Provision)

ที่มา: Ministry of Foreign Affairs of Japan และ กระทรวงต่างประเทศ ประเทศไทย

สำหรับความร่วมมือในการค้าสินค้า (Trade in Goods) ในบทที่ 2 ของความตกลง JTEPA ญี่ปุ่นและไทยได้ตกลงกันให้มีการนำสินค้ามายกเลิกหรือลดภาษีแก่กัน มากกว่าร้อยละ 90 ของสินค้าทั้งหมดที่มีการค้าระหว่างกัน หรือมากกว่าร้อยละ 95 ของมูลค่าการนำเข้าจากอีกประเทศหนึ่งตามสถิติปี พ.ศ. 2548 โดยรายการสินค้าที่ให้สิทธิพิเศษแก่กันได้ถูกระบุไว้ในภาคผนวก 1 (Annex 1) ของความตกลง มีรายการสินค้าที่ให้สิทธิพิเศษแก่กัน แบ่งเป็น 21 หมวด จำนวน 97 บท โดยรายการสินค้าเกษตรและอาหาร ได้ถูกระบุไว้ในหมวดที่ 1-4 ในบทที่ 1-24 (ดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 รายการสินค้าเกษตรและอาหารที่ญี่ปุ่นและไทยให้สิทธิพิเศษแก่กัน ภายใต้ JTEPA

SECTION I LIVE ANIMALS; ANIMAL PRODUCTS Chapter 1 Live animal Chapter 2 Meat and edible meat offal Chapter 3 Fish and crustaceans, molluscs and other aquatic invertebrates Chapter 4 Dairy produce; birds' eggs; natural honey; edible products of animal origin, not elsewhere specified or included Chapter 5 Products of animal origin, not elsewhere specified or included SECTION II VEGETABLE PRODUCTS Chapter 6 Live trees and other plants; bulbs, roots and the like; cut flowers and ornamental foliage Chapter 7 Edible vegetables and certain roots and tubers Chapter 8 Edible fruit and nuts; peel of citrus fruit or melons Chapter 9 Coffee, tea, mate and spices Chapter 10 Cereals Chapter 11 Products of the milling industry; malt; starches; inulin; wheat gluten Chapter 12 Oil seeds and oleaginous fruits; miscellaneous grains, seeds and fruit; industrial or medicinal plants; straw and fodder Chapter 13 Lac; gums, resins and other vegetable saps and extracts Chapter 14 Vegetable plaiting materials; vegetable products not elsewhere specified or included.	SECTION III ANIMAL OR VEGETABLE FATS AND OILS AND THEIR CLEAVAGE PRODUCTS; PREPARED EDIBLE FATS; ANIMAL OR VEGETABLE WAXES Chapter 15 Animal or vegetable fats and oils and their cleavage products; prepared edible fats; animal or vegetable waxes SECTION IV PREPARED FOODSTUFFS; BEVERAGES, SPIRITS AND VINEGAR; TOBACCO AND MANUFACTURED TOBACCO SUBSTITUTES Chapter 16 Preparations of meat, of fish or of crustaceans, molluscs or other aquatic invertebrates Chapter 17 Sugars and sugar confectionery Chapter 18 Cocoa and cocoa preparations Chapter 19 Preparations of cereals, flour, starch or milk; pastrycooks' products Chapter 20 Preparations of vegetables, fruit, nuts or other parts of plants Chapter 21 Miscellaneous edible preparations. Chapter 22 Beverages, spirits and vinegar Chapter 23 Residues and waste from the food industries; prepared animal fodder Chapter 24 Tobacco and manufactured tobacco substitutes.

ที่มา: กรมการค้าต่างประเทศ, กระทรวงพาณิชย์ 2558 และ Japan Customs, 2007

ตามข้อตกลงด้านการค้าสินค้า ข้อมูลจากเว็บไซต์ของกรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ ได้ให้ข้อมูลว่า ญี่ปุ่นได้ให้สิทธิพิเศษแก่สินค้าไทย จำนวน 8,612 รายการ โดยกำหนดให้ 1) ลดภาษีเป็น 0 ทันที จำนวน 7,473 รายการ 2) ลดภาษีเป็น 0 ภายใน 3-5 ปี (พ.ศ. 2553-2555) จำนวน 91 รายการ 3) ลดภาษีเป็น 0 ภายใน 7-15 ปี (พ.ศ. 2557-2565) จำนวน 634 รายการ และ 4) ลดภาษีไม่เหลือ 0 และสินค้าโควต้า รวมถึงสินค้าเจรจาใหม่ จำนวน 414 รายการ ในขณะที่ไทยให้สิทธิพิเศษแก่สินค้าญี่ปุ่น จำนวน 5,495 โดยกำหนดให้ 1) ลดภาษีเป็น 0 ทันที จำนวน 2,470 รายการ 2) ลดภาษีเป็น 0 ภายใน 2-5 ปี (พ.ศ. 2552-2555) จำนวน 2,040 รายการ 3) ลดภาษีเป็น 0 ภายใน 6-10 ปี (พ.ศ. 2556-2560) จำนวน 877 รายการ และ 4) ลดภาษีไม่เหลือ 0 และสินค้าโควต้ารวมถึงสินค้าเจรจาใหม่ จำนวน 108 รายการ (กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2558)

จากข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นว่า รายการสินค้าไทยที่ได้รับสิทธิในการลดภาษีจากญี่ปุ่น มีจำนวนมากกว่ารายการสินค้าญี่ปุ่นที่ได้รับสิทธิในการลดภาษีจากไทย ซึ่งดูเหมือนว่า ญี่ปุ่นน่าจะเปิดตลาดให้แก่ไทยมากกว่าที่ไทยเปิดตลาดให้แก่ญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม ข้อมูลของกรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในปีแรกที่ JTEPA มีผลบังคับใช้ สินค้าไทยที่ได้รับสิทธิลดภาษีเป็น 0 จะมีประมาณร้อยละ 86.14 ของรายการสินค้าทั้งหมด และในปีที่ 10 ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2560 สินค้าไทยได้รับสิทธิลดภาษีเป็น 0 จะมีประมาณร้อยละ 91.21 ของรายการสินค้าทั้งหมด ในขณะที่ ในปีแรกตั้งแต่ JTEPA มีผลบังคับใช้ สินค้าญี่ปุ่นที่ได้รับสิทธิลดภาษีเป็น 0 จะมีประมาณร้อยละ 31.07 ของรายการสินค้าทั้งหมด และในปีที่ 10 ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2560 สินค้าญี่ปุ่นที่ได้รับสิทธิลดภาษีเป็น 0 จะมีประมาณร้อยละ 97.59 ของรายการสินค้าทั้งหมด (กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2557ก) ข้อมูลในส่วนนี้ ชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าในภาพรวมของข้อตกลง JTEPA จะดูเหมือนว่า ญี่ปุ่นน่าจะเปิดตลาดให้แก่ไทยมากกว่าที่ไทยเปิดตลาดให้แก่ญี่ปุ่น เนื่องจาก จำนวนรายการสินค้าที่ญี่ปุ่นให้สิทธิในการลดภาษีแก่ไทยมีมากกว่า อีกทั้ง ในช่วงระยะแรกที่ข้อตกลงมีผลบังคับใช้ สัดส่วนของสินค้าไทยที่ได้รับสิทธิในการลดภาษีเป็น 0 ก็มีมากกว่าญี่ปุ่นด้วย แต่ภายหลัง 10 ปีที่ JTEPA มีผลบังคับใช้ หรือในระยะยาวของความตกลงนั้น พบว่า สัดส่วนของสินค้าญี่ปุ่นที่ได้รับสิทธิในการลดภาษีเป็น 0 กลับมีมากกว่าไทย ข้อมูลในส่วนนี้ จึงแสดงให้เห็นว่า อันที่จริงแล้ว ภายใต้ความตกลง JTEPA นั้น ญี่ปุ่นไม่ได้เปิดตลาดให้แก่ไทยมากกว่า แต่เป็นประเทศไทยที่เปิดตลาดให้แก่ญี่ปุ่นช้ากว่าเท่านั้นเอง

นอกจากนี้ ไทยและญี่ปุ่นยังได้กำหนดกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า (Rules of Origin-ROO) ไว้ในบทที่ 3 ของความตกลง JTEPA เพื่อใช้ประกอบกับการค้าสินค้าด้วย (กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2557ก; กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2558) โดยกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าภายใต้ JTEPA มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2557ก; กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2558)

1) กฎการผลิต หรือการได้มาจากวัตถุดิบในประเทศทั้งหมด (Wholly Obtained Goods) โดยสินค้าที่ใช้กฎนี้ จะเป็นสินค้าเกษตรที่มีการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวได้ในประเทศ และสินค้าที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ

2) กฎเฉพาะสินค้า เป็นกฎที่ใช้กับสินค้าเฉพาะรายการ โดยสินค้าที่ใช้กฎนี้จะเป็นสินค้าที่ผลิตโดยมีวัตถุดิบนำเข้าจากนอกประเทศไทยและญี่ปุ่น ได้แก่ สินค้าเกษตรแปรรูป และสินค้าอุตสาหกรรมบางประเภท กฎเฉพาะสินค้าสามารถแบ่งออกเป็น 2 กฎย่อย คือ

2.1) การเปลี่ยนพิกัดศุลกากร (Chang in Tariff Classification)

2.2) กฎสัดส่วนมูลค่าวัตถุดิบภายในประเทศไทย และญี่ปุ่น (Qualify Value Content-RVC) ซึ่งส่วนใหญ่กำหนดไว้ที่ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ของราคาสินค้า F.O.B.

ตามหลักการกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าในการค้าระหว่างประเทศถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนทางการค้า โดยการสนับสนุนการสร้างความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (comparative advantage) และการสร้างความเชี่ยวชาญในการผลิตสินค้า (specialization) ผ่านการสร้างความแตกต่างของของสินค้า และการรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นสินค้าบนพื้นฐานของประเทศ รวมถึง กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้ายังถูกใช้เป็นเงื่อนไขของการได้รับสิทธิในการลดภาษีในอัตราที่ต่ำกว่าอัตราภาษีปกติด้วย (Kommerskollegium, 2012; พีรดนย์, 2559) อย่างไรก็ตาม มีข้อถกเถียงว่า กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า เป็นข้อจำกัดซึ่งสร้างอุปสรรคต่อการค้าสินค้าระหว่างกัน ทำให้ไม่สามารถใช้สิทธิทางการค้าสินค้าได้อย่างเต็มที่ เนื่องจาก การผลิตสินค้าบางชนิด จำเป็นต้องใช้วัตถุดิบในการผลิตที่หลากหลายประเภท แต่ไม่ใช่ว่าทุกประเทศจะมีความเชี่ยวชาญในการผลิตวัตถุดิบทุกประเภทสำหรับการผลิตสินค้า เพราะฉะนั้น การผลิตสินค้าโดยใช้วัตถุดิบภายในประเทศทั้งหมด บางครั้งจึงอาจก่อให้เกิดต้นทุนการผลิตที่สูงกว่าการนำเข้าวัตถุดิบจากภายนอก การผลิตสินค้าตามกฎถิ่นกำเนิดสินค้าเพื่อการได้รับสิทธิในการลดภาษีจึงถูกถกเถียงว่า ไม่ใช่การผลิตที่มีประสิทธิภาพเสมอไป อีกทั้ง กฎถิ่นกำเนิดสินค้า

อาจถูกใช้เป็นมาตรการสำหรับการกีดกันทางการค้า (Harilal and Beena, 2005) นอกจากนี้ กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าซึ่งถูกใช้เป็นเงื่อนไขของการได้รับสิทธิในการลดภาษีในอัตราที่ต่ำกว่าอัตราปกติยังถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติทางภาษีด้วย (Gretton and Gali, 2005; Davani, 2013)

ในกรณีของ JTEPA นั้น พบข้อมูลว่า กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าไม่ได้ช่วยสนับสนุนทางการค้า แต่กลายเป็นข้อจำกัดและอุปสรรคในการส่งออกสินค้าไทยไปญี่ปุ่น เนื่องจาก มีสินค้าและผลิตภัณฑ์หลายประเภทที่ผู้ผลิตไทยต้องนำเข้าวัตถุดิบจากประเทศที่สาม เช่น น้ำผลไม้ ผลไม้กวน แยม สิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม อัญมณีและเครื่องประดับ วิทยุและโทรทัศน์ และอาหารสัตว์เลี้ยง (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2554) ยิ่งไปกว่านั้น งานศึกษาของดวงกมล ปี พ.ศ. 2556 ยังให้ข้อมูลว่า ดัชนีความเข้มงวดของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า ซึ่งพิจารณาจากเกณฑ์ความสำคัญของการได้ถิ่นกำเนิด ได้แก่ 1) กฎการใช้วัตถุดิบในประเทศทั้งหมด (Wholly Obtained Goods-WO) และ 2) กฎการแปรสภาพอย่างเพียงพอ (Substantial Transformation -ST) มีความสัมพันธ์เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับอัตราภาษีที่เรียกเก็บของไทยและญี่ปุ่น กล่าวคือ สินค้าที่มีอัตราภาษีสูงจะมีความเข้มงวดของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าสูง ในขณะที่ สินค้าที่มีอัตราภาษีต่ำจะมีความเข้มงวดของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าที่ต่ำหรือมีความยืดหยุ่นมากกว่า ซึ่งข้อมูลนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้ากับระดับการปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ นอกจากนี้ งานศึกษายังอธิบายว่าความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มงวดของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าและอัตราภาษีของสินค้าในญี่ปุ่นมีความชัดเจนมากกว่าในกรณีของไทย ดังนั้น ระดับการปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศของญี่ปุ่นจึงมีแนวโน้มมากกว่าประเทศไทยด้วย (ดวงกมล, 2556)

แม้ว่าจากสาระสำคัญของความตกลง JTEPA จะแสดงให้เห็นว่า ข้อตกลงมีข้อจำกัด แต่ภายใต้ความตกลง JTEPA นี้ ไทยและญี่ปุ่นได้กำหนดไว้ด้วยว่าหากผลของการลด หรือยกเลิกภาษีศุลกากรภายใต้ JTEPA สร้างความเสียหายต่ออุตสาหกรรมภายในประเทศ ทั้งสองฝ่ายตกลงว่า ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบสามารถใช้มาตรการปกป้องเพื่อป้องกันหรือแก้ไขความเสียหายได้ โดยในมาตรา 22 บทที่ 2 ของความตกลง ได้ระบุถึงมาตรการปกป้องไว้ว่า ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบสามารถระงับการลดภาษีสินค้า และ/หรือสามารถขึ้นอัตราภาษีในระดับไม่เกินจากอัตราเรียกเก็บเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง (most favored nation-MFN) ซึ่งใช้อยู่ใน

วันที่เริ่มใช้มาตรการปกป้อง หรือใช้อัตรา MFN ก่อนที่ JTEPA มีผลใช้บังคับอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมาตรการปกป้องจะใช้ได้ต่อเมื่อหน่วยงานที่ได้รับความเสียหายได้ดำเนินการไต่สวนตามกระบวนการที่ได้ระบุไว้ในข้อ 3 และข้อ 4 ของมาตรา 22 ของความตกลง นอกจากนี้ ในมาตรา 26 ยังได้ระบุว่า ให้ไทยกับญี่ปุ่นทบทวนการดำเนินงานเรื่องการค้าสินค้าในปีที่ 10 หรือเร็วกว่านั้น หากเห็นชอบทั้งสองฝ่าย และในบทที่ 15 บทบัญญัติสุดท้าย ในมาตรา 169 ได้ระบุว่า ให้ไทยกับญี่ปุ่นทบทวนการดำเนินงานของความตกลง JTEPA ทั้งฉบับ ในปีที่ 10 และทุก 10 ปี และมาตรา 173 ได้ระบุว่า ไทยและญี่ปุ่นสามารถยกเลิก JTEPA ได้ โดยแจ้งเป็นหนังสือล่วงหน้า 1 ปี

จากการสำรวจการประชุมระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเกี่ยวกับ JTEPA แม้จะพบว่าตั้งแต่ JTEPA มีผลบังคับใช้ ไทยและญี่ปุ่นได้มีการประชุมคณะกรรมการร่วม (Meeting of the Joint Committee) เพื่อติดตามผลการดำเนินงานของ JTEPA มาโดยตลอด โดยมีการประชุมคณะกรรมการร่วมจำนวน 4 ครั้ง[1] แต่ทว่า สาระสำคัญของความตกลง JTEPA ที่มีผลบังคับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน ก็ไม่เคยถูกปรับเปลี่ยนไปแต่อย่างใด รวมถึงประเทศไทยเองก็ไม่เคยขอใช้มาตรการปกป้องที่ถูกระบุไว้ในมาตราที่ 22 ด้วย

[1] การประชุมครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 ณ เมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น
การประชุมครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 ณ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
การประชุมครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2554 ณ เมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น
การประชุมครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 23-24 สิงหาคม พ.ศ. 2560 ณ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

บทที่ 2 การเปิดตลาดสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นภายหลัง JTEPA: ข้อจำกัดของข้อตกลง

จากการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับอัตราภาษีสินค้าเกษตรภายใต้ JTEPA เปรียบเทียบกับอัตราภาษีศุลกากรทั่วไปของสินค้าเกษตรตามกรอบขององค์การการค้าโลก (WTO) และสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (Generalized System of Preferences-GSP) ซึ่งเป็นกรอบอัตราภาษีที่ญี่ปุ่นกับไทยใช้ในการทำการค้าสินค้าระหว่างกันก่อนที่จะมี JTEPA พบว่า สินค้าเกษตรภายใต้กรอบ JTEPA ถูกนำมาลดภาษีเพิ่มขึ้นจากกรอบอัตราภาษีเดิม ซึ่งดูเหมือนว่า ญี่ปุ่นมีความพยายามที่จะเปิดตลาดสินค้าเกษตรแก่ประเทศไทยเพิ่มขึ้น และสินค้าเกษตรไทยน่าจะมีโอกาสที่จะเข้าสู่ตลาดญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น (ดูตารางที่ 3 และตารางที่ 4)

อย่างไรก็ตาม เมื่อสำรวจรายละเอียดเกี่ยวกับรายการสินค้าเกษตรที่ถูกให้สิทธิพิเศษในการลดภาษีระหว่างญี่ปุ่นกับไทยตามที่ถูกระบุไว้ในภาคผนวก 1 (Annex 1) กลับพบว่า ข้อตกลงการค้าสินค้าเกษตรของ JTEPA ยังคงมีข้อจำกัด เนื่องจาก พบว่ามีข้อน่าสังเกตหลายประการ คือ เมื่อเปรียบเทียบจำนวนรายการสินค้าเกษตรที่ถูกให้สิทธิพิเศษในการลดภาษีเป็น 0 ทั้งสินค้าที่ถูกลดภาษีเป็น 0 ทันที และสินค้าที่ทยอยลดภาษี พบว่า สินค้าเกษตรที่ไทยให้สิทธิในการลดภาษีแก่ญี่ปุ่น มีจำนวนมากกว่าสินค้าเกษตรที่ญี่ปุ่นให้สิทธิในการลดภาษีแก่ไทย (ดูตารางที่ 5 และ 6) (กรมการค้าต่างประเทศ, กระทรวงพาณิชย์ 2558 และ Japan Customs, 2007)

นอกจากนี้ แม้ว่าภายใต้ JTEPA ญี่ปุ่นจะให้สิทธิในการลดภาษีแก่สินค้าเกษตรไทยเพิ่มขึ้น แต่รายการสินค้าเกษตรที่ถูกนำมาลดภาษีเป็นรายการสินค้าที่ไทยกับญี่ปุ่นทำการค้ากันอยู่แล้ว ในขณะที่ สินค้าเกษตรอ่อนไหวของญี่ปุ่นที่ถูกปิดตลาดมาโดยตลอด ได้แก่ ข้าว เนื้อวัว เนื้อหมู แป้งสาลี ผลิตภัณฑ์นม และน้ำตาล (Honma and Mulgan, 2018) ก็ยังคงเป็นสินค้าที่ถูกปิดตลาดอยู่เช่นเดิม โดยญี่ปุ่นได้ยกรายการสินค้าเกษตรอ่อนไหวออกจากการเจรจา และบางส่วนอยู่ในระหว่างการเจรจาใหม่ ซึ่งยังไม่มีความคืบหน้า ความร่วมมือทางการค้าสินค้าเกษตรระหว่างไทยและญี่ปุ่นภายใต้ JTEPA จึงกล่าวได้ว่ามีความร่วมมือทางการค้าเฉพาะในแนวตั้ง (vertical) ที่มุ่งเน้นการลดภาษีแก่สินค้าที่ทำการค้ากันอยู่แล้ว แต่ไม่ได้มีความร่วมมือทางการค้าในแนวนอน (horizontal) ที่มุ่งเน้นการขยายความหลากหลายของประเภทสินค้าที่จะถูกนำมาลดภาษีเพิ่มขึ้น

สินค้าเกษตรและอาหารที่ญี่ปุ่นให้สิทธิในการลดภาษีเป็น 0 แก่ไทย มีดังนี้ (ดูตารางที่ 5)

1) สินค้าประเภทเนื้อสัตว์ ได้แก่ เนื้อหมูป่าสดแช่เย็น หรือแช่แข็ง เนื้อแกะ หรือเนื้อแพะสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง เนื้อม้า เนื้อลาหรือเนื้อล่อ สด แช่เย็น หรือแช่เย็นแข็ง ไก่งวงทั้งตัวสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง ตับไก่แช่แข็ง และชิ้นเนื้อ และส่วนอื่นของเป็ดแช่แข็ง

2) สินค้าประมง ได้แก่ ปลาบาราคูด้า ปลาฉลามหนู และปลาฉลามอื่นๆ ทั้งสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง กุ้งและลอบสเตอร์แช่แข็ง

3) สินค้าประเภทผัก ได้แก่ มันฝรั่งสดหรือแช่เย็น หอมแดง ต้นชีคอริ หญ้าเจ้าชู้ อาติโช๊ค หน่อไม้ฝรั่ง คื่นช่ายฝรั่ง เห็ด ทรัฟเฟิล มะกอก ถั่วชิกพี ถั่วแดง ถั่วเลนทิล มันสำปะหลัง

4) สินค้าประเภทผลไม้ ได้แก่ อินทผลัม อโวกาโด ฝรั่ง มะม่วงและมังคุด ทั้งสดและแห้ง กล้วยอบแห้ง องุ่นอบแห้ง มะละกอสด ราสเบอรรี่ แคนเบอรรี่ กูสเบอรรี่ ทุเรียน ลูกพรุน

5) สินค้าประเภทธัญพืช ได้แก่ ข้าวไรย์ ข้าวโอ๊ต ข้าวโพด (เมล็ดสำหรับเพาะปลูก อาหารสัตว์และอื่นๆ) ข้าวซอร์กัม บักก์วีต ข้าวฟ่างนกเขาและข้าวนก รวมทั้งเมล็ดธัญพืชอื่นๆ

6) อาหารปรุงแต่ง ได้แก่ ไส้กรอก แฮมที่ทำจากเนื้อและส่วนอื่นของไก่งวง กุ้งแห้ง น้ำเชื่อมฟรักโทสที่บริสุทธิ์ในทางเคมี เมล็ดโกโก้

ในขณะที่ สินค้าเกษตรและอาหารที่ไทยให้สิทธิในการลดภาษีเป็น 0 แก่ญี่ปุ่น มีดังนี้ (ดูตารางที่ 6)

1) สินค้าประเภทเนื้อสัตว์ ได้แก่ เนื้อของวาฬ โลมาชนิดดอลฟินและชนิดพอร์พัส (สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในอันดับเซตาเชีย) แมนาที และพะยูน (สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในอันดับไซเรเนีย) แช่แข็ง และขากบแช่แข็ง

2) สินค้าประมง ได้แก่ ปลาแอลบาคอร์หรือปลาทูนาครีบยาว ปลาทูนาบิ๊กอาย ปลาเซาต์ เทิร์นบลูฟินทูนา ปลาเฮอร์ริงแห้ง ใส่เกลือ หรือแช่น้ำเกลือ หรือรมควัน กุ้ง ปู และลอบสเตอร์ หอยแมลงภู่

3) สินค้าประเภทผัก ได้แก่ กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก บล็อกโคลี่ ผักกาดหอม ต้นชีคอริ คื่นช่ายฝรั่ง เห็ดทรัฟเฟิล มะกอก อาติโช๊ค ถั่วชิกพี ถั่วแดง ถั่วเลนทิล

4) สินค้าประเภทผลไม้ ได้แก่ องุ่นอบแห้ง มะละกอ ราสเบอรรี่ แคนเบอรรี่ กูสเบอรรี่ ลูกพรุน พีช

5) สินค้าประเภทธัญพืช ได้แก่ ข้าวโพด (เมล็ดสำหรับเพาะปลูก อาหารสัตว์และอื่นๆ)

6) อาหารปรุงแต่ง ได้แก่ กุ้งแห้ง น้ำเชื่อมแลคโตส น้ำเชื่อมเมเปิล น้ำเชื่อมกลูโคส น้ำเชื่อมฟรักโทสที่บริสุทธิ์ในทางเคมี เมล็ดโกโก้ ผงโกโก้ ช็อกโกแล็ต และอาหารปรุงแต่งอื่นๆ ที่มีโกโก้

7) ผลิตภัณฑ์นม ได้แก่ หางนมดัดแปลง (โมดิไฟด์เวย์) ที่ทำให้เข้มข้น หรือเติมน้ำตาล หรือสารทำให้หวานอื่นๆ

อีกทั้ง ข้อน่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ สินค้าเกษตรที่ไทยมีศักยภาพในการผลิตจำนวนหลายรายการ (โดยเฉพาะ สินค้าที่อยู่นอกเหนือจากรายการสินค้าเกษตรอ่อนไหวของญี่ปุ่น) เช่น เนื้อไก่ กล้วย สับปะรด และแป้งมันสำปะหลังแปรรูป ก็ยังเป็นสินค้าที่ไม่ถูกลดภาษีให้เป็น 0 และถูกจำกัดโควต้า

- เนื้อไก่สดแช่แข็งถูกกำหนดอัตราภาษีอยู่ที่ร้อยละ 8.5 และไก่แปรรูปถูกกำหนดอัตราภาษีอยู่ที่ร้อยละ 5.5 ถึงร้อยละ 3

- กล้วยสดถูกกำหนดโควต้าปลอดภาษี 4,000 ตันในปีแรก และทยอยเพิ่มจนเป็น 8,000 ตันในปีที่ 5 หากไทยส่งออกนอกโควต้าที่กำหนด จะต้องเสียภาษีนำเข้าให้แก่ญี่ปุ่นในอัตราร้อยละ 10 สำหรับกล้วยสดที่นำเข้าระหว่างวันที่ 1 เมษายน ถึง 30 กันยายน และจะต้องเสียภาษีอัตราร้อยละ 20 สำหรับกล้วยสดที่นำเข้าระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม ถึง 31 มีนาคม

- สับปะรดถูกกำหนดโควต้าปลอดภาษี 100 ตันในปีแรก และทยอยเพิ่มจนเป็น 300 ตันในปีที่ 5 หากไทยส่งออกนอกโควต้าที่กำหนดจะต้องเสียภาษีนำเข้าอัตราร้อยละ 17 นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังกำหนดเงื่อนไขว่า สับปะรดที่นำเข้าต้องเป็นสับปะรดขนาดเล็ก มีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 900 กรัม ในขณะที่ สับปะรดของไทยมีขนาดน้ำหนักมากกว่า 1 กิโลกรัม

- แป้งมันสำปะหลังแปรรูปถูกกำหนดโควต้าปลอดภาษี 200,000 ตัน หากไทยส่งออกนอกโควต้าที่กำหนด จะต้องเสียภาษีนำเข้าให้แก่ญี่ปุ่นในอัตราร้อยละ 9.6 เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้น สำหรับกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า ซึ่งกำหนดให้สินค้าเกษตรจำนวนทั้งหมดใช้กฎการได้มาจากภายในประเทศทั้งหมด (Wholly Obtained Goods-WO) ซึ่งข้อกฎเกณฑ์ดังกล่าว แม้จะดูเหมือนว่าน่าจะช่วยสนับสนุนการค้าสินค้าเกษตรของไทย และไม่น่าจะมีปัญหาเรื่องอุปสรรคและข้อจำกัดตามที่เป็นข้อถกเถียง เนื่องจากสินค้าเกษตรเป็นสินค้าวัตถุดิบ แต่ข้อมูลจาก

การศึกษากลับพบว่า กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าได้กลายเป็นอุปสรรคทางการค้าสินค้าเกษตรไทยด้วย ทั้งนี้ เนื่องจาก กฎการได้มาจากภายในประเทศทั้งหมด (WO) ไม่ได้ถูกปรับใช้กับตัวสินค้าที่เป็นวัตถุดิบเท่านั้น แต่มีการนำกฎไปปรับใช้กับเครื่องมือที่ใช้ในการผลิต และกระบวนการของการได้มาของวัตถุดิบด้วย โดยกรณีการส่งออกปลาทูน่าของไทย พบว่า ไม่สามารถปฏิบัติตามกฎถิ่นกำเนิดสินค้าที่ญี่ปุ่นกำหนดได้ เนื่องจาก ญี่ปุ่นได้กำหนดให้ปลาทูน่าที่ส่งออกจากไทยต้องใช้เรือประมงที่จดทะเบียนกับคณะกรรมการปลาทูน่าแห่งมหาสมุทรอินเดีย (Indian Ocean Tuna Commission–IOTC) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ออกกฎระเบียบและตรวจสอบการลักลอบการทำประมงที่ผิดกฎหมายเท่านั้น

ตามหลักการของการเปิดเสรีทางการค้า ความร่วมมือทางการค้าระหว่างประเทศในการลดภาษีและการขจัดอุปสรรคทางการค้า มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึงตลาดของสินค้า ทั้งนี้ เพื่อช่วยเสริมสร้างการค้า (trade creation) ของประเทศ อันจะมีผลทำให้สวัสดิการ (welfare) ของประเทศเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม การมีโอกาสเข้าถึงตลาดเพิ่มขึ้น ไม่ได้ประกันว่า ประเทศจะสามารถส่งออกสินค้าได้เพิ่มขึ้นเสมอไป หรือประกันว่าประเทศจะมีสวัสดิการที่เพิ่มขึ้นจากการค้าเสมอไป จากข้อสังเกตหลายประการเกี่ยวกับข้อตกลงการค้าสินค้าเกษตรของ JTEPA ข้างต้น จึงแสดงให้เห็นว่า แม้ว่าญี่ปุ่นจะมีความพยายามที่จะเปิดตลาดสินค้าเกษตรแก่ประเทศไทย โดยการลดอัตราภาษีสินค้าเกษตรและอาหารให้แก่ไทยเพิ่มขึ้น ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสทางการค้าสินค้าเกษตรของไทย แต่การลดอัตราภาษีอาจไม่ได้ประกันว่าจะช่วยให้ประเทศไทยสามารถส่งออกสินค้าเกษตรไปยังญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้น ตราบที่สินค้าเกษตรที่ญี่ปุ่นเปิดตลาดไม่ใช่สินค้าที่ไทยมีศักยภาพการผลิต

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบอัตราภาษีศุลกากรของตัวอย่างสินค้าเกษตรภายใต้กรอบ WTO, GSP และ JTEPA

ประเภทสินค้า	สินค้า	อัตราภาษีของญี่ปุ่น (%)			
		ทั่วไป	WTO	GSP	JTEPA
1. สินค้าประเภทเนื้อสัตว์	ไก่สดแช่เย็น แช่แข็ง	14	11.9	-	8.5 ใน 5 ปี
	ไก่แปรรูป	8	6	-	5.5-3 ใน 5 ปี
	เป็ดสดแช่เย็น หรือแช่แข็ง	10	-	-	0 ใน 7 ปี
	หมูสดแช่เย็น แช่แข็ง	5	361 yen/kg	-	เจรจาใหม่
	วัวสดแช่เย็น แช่แข็ง	50	50	-	ยกออกจากการเจรจา
2. สินค้าประมง	กุ้งสดแช่เย็น แช่แข็ง	4	1	-	0 ทันที
	ปูสดแช่เย็น	4	2	-	0 ทันที
	หมึกกระดองแช่แข็ง	-	3.5	-	0 ใน 5 ปี
	หมึกสายแช่แข็ง	10	7	5	0 ใน 5 ปี
	ปลาทูน่าครีบเหลือง แช่เย็น แช่แข็ง	5	3.5	-	เจรจาใหม่
	ปลาสคิปแจ็กหรือ ปลาโอท้องแถบแช่เย็น แช่แข็ง	5	3.5	-	เจรจาใหม่
	ปลาชาร์ดีนสดแช่เย็น แช่แข็ง	10	-	-	ยกออกจากการเจรจา
	ปลาแมคเคอเรลแช่เย็น แช่แข็ง	10	-	-	ยกออกจากการเจรจา
3. สินค้าประเภทผัก	หัวหอม (ราคามากกว่า 73.70 yen/kg)	-	-	-	0 ทันที
	หอมแดง	5	3	-	0 ทันที
	กระเทียม	5	3	-	0 ใน 5 ปี
	มันสำปะหลังแช่แข็ง	20	-	-	0 ทันที
	กะหล่ำปลี	5	3	-	0 ใน 5 ปี
	หน่อไม้ฝรั่ง	5	3	-	0 ทันที
4. สินค้าประเภทผลไม้	สับปะรด (น้ำหนักต่ำกว่า 900 กรัม)	20	17	-	0 แต่กำหนด Quota
	กล้วย (นำเข้าในช่วง 1 เม.ย-30 ก.ย)	40	20	10	0 แต่กำหนด Quota
	กล้วย (นำเข้าในช่วง 1ต.ค-31 มี.ค)	50	25	20	0 แต่กำหนด Quota
	ส้ม (นำเข้าในช่วง 1 มิ.ย-30 พ.ย)	20	16	-	0 ใน 16 ปี
	ส้ม (นำเข้าในช่วง 1 ธ.ค-31 พ.ค)	40	32	-	0 ใน 16 ปี
	มะม่วง	6	3	0	0 ทันที
	มังคุด	6	3	0	0 ทันที

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบอัตราภาษีศุลกากรของตัวอย่างสินค้าเกษตรภายใต้กรอบ WTO, GSP และ JTEPA (ต่อ)

ประเภทสินค้า	สินค้า	อัตราภาษีของญี่ปุ่น (%)			
		ทั่วไป	WTO	GSP	JTEPA
5. สินค้าประเภทธัญพืช	ข้าวเปลือกเจ้า	402 yen/kg	-	-	ยกออกจากการเจรจา
	ข้าวโพด (สำหรับอาหารสัตว์)	0	0	0	0 ทันที
	ข้าวสาลีและเมสลิน	65 yen/kg	-	-	ยกออกจากการเจรจา
	ข้าวบาร์เลย์	46 yen/kg	-	-	ยกออกจากการเจรจา
	ข้าวโอ๊ต	0	0	0	0 ทันที
6. อาหารปรุงแต่ง	น้ำตาลทราย	41.50 yen/kg	35.30 yen/kg	-	เจรจาใหม่
	กากน้ำตาล	18 yen/kg	-	-	0 ใน 5 ปี
	ผงโกโก้	21.5	12.9	-	0 ใน 10 ปี
	แป้งมันสำปะหลังแปรรูป	16	9.6	-	0 แต่กำหนดโควต้า
7. ผลิตภัณฑ์นม	นมสดสเตอร์ริไรส์ไม่เติมน้ำตาล	25	-	-	ยกออกจากการเจรจา
	โยเกิร์ต	35% + 1,076 yen/kg	-	-	ยกออกจากการเจรจา

ที่มา: Japan Customs, 2007

ตารางที่ 4 อัตราภาษีศุลกากรของสินค้าเกษตรภายใต้ JTEPA ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551-2561 (%)

ประเภทสินค้า	รายการ	ประเภทการลดภาษี	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2258	2559	2560	2561
1. สินค้าประเภทเนื้อสัตว์	ไก่สดแช่เย็น แช่แข็ง	P	11.3	10.8	10.2	9.6	9.1	8.5	8.5	8.5	8.5	8.5	8.5
	ไก่แปรรูป	P	5.5	5.0	4.5	4.0	3.5	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
	เป็ดทั้งตัวสดแช่เย็น หรือแช่แข็ง	B	8.4	7.2	6.0	4.8	3.6	2.4	1.2	0	0	0	0
	หมูสดแช่เย็น แช่แข็ง	R	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	วัวสดแช่เย็น แช่แข็ง	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. สินค้าประมง	กุ้งสดแช่เย็น แช่แข็ง	A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	ปูสดแช่เย็น	A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	หมึกกระดองแช่แข็ง	B	2.9	2.3	1.8	1.2	0.6	0	0	0	0	0	0
	หมึกสายแช่แข็ง	B	3.8	2.5	1.3	0	0	0	0	0	0	0	0
	ปลาทูน่าครีบเหลืองแช่เย็น แช่แข็ง	R	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ปลาสคิปแจ็กหรือปลาโอท้องแถบ แช่เย็น แช่แข็ง	R	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ปลาชาร์ดีนสด แช่เย็น แช่แข็ง	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ปลาแมคเคอเรล แช่เย็น แช่แข็ง	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ตารางที่ 4 อัตราภาษีศุลกากรของสินค้าเกษตรภายใต้ JTEPA ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551-2561 (%) (ต่อ)

ประเภทสินค้า	รายการ	ประเภทการลดภาษี	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561
3. สินค้าประเภทผัก	หัวหอม (ราคามากกว่า 73.70 yen/kg)	A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	หอมแดง	A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	กระเทียม	B	2.6	2.3	1.9	1.5	1.1	0.8	0.4	0	0	0	0
	มันสำปะหลังแช่แข็ง	A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	กะหล่ำปลี	B	2.6	2.3	1.9	1.5	1.1	0.8	0.4	0	0	0	0
	หน่อไม้ฝรั่ง	A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4. สินค้าประเภทผลไม้	สับปะรด (น้ำหนักต่ำกว่า 900 กรัม)	Q	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	กล้วย (นำเข้าในช่วง 1 เม.ย-30 ก.ย)	Q	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
	กล้วย (นำเข้าในช่วง 1 ต.ค-31 มี.ค)	Q	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
	ส้ม (นำเข้าในช่วง 1มิ.ย-30 พ.ย)	B	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5
	ส้ม (นำเข้าในช่วง 1 ธ.ค -31 พ.ค)	B	30	28	26	24	22	20	18	16	14	12	10
	มะม่วง	A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	มังคุด	A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

ตารางที่ 4 อัตราภาษีศุลกากรของสินค้าเกษตรภายใต้ JTEPA ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551-2561 (%) (ต่อ)

ประเภทสินค้า	รายการ	ประเภทการลดภาษี	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561
5. สินค้าประเภทธัญพืช	ข้าวเปลือกเจ้า	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ข้าวโพด (สำหรับอาหารสัตว์)	A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	ข้าวสาลีและเมสลิน	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ข้าวบาร์เลย์	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ข้าวโอ๊ต	A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6. อาหารปรุงแต่ง	น้ำตาลทราย	R	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	กากน้ำตาล	B	2.6	2.3	1.9	1.5	1.1	0.8	0.4	0	0	0	0
	ผงโกโก้	B	9.5	8.6	7.6	6.7	5.7	4.8	3.8	2.9	1.9	1.0	0
	แป้งมันสำปะหลัง	Q	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7. ผลิตภัณฑ์นม	นมสดสเตอร์ริไรส์ ไม่เติมน้ำตาล	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	โยเกิร์ต	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

ที่มา: กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2558

หมายเหตุ: A = ลดภาษีเป็น 0 ทันที, B = ลดภาษีภายใน 1-10 ปี, R = สินค้าที่เจรจาใหม่ภายใน 1-5 ปี, P = สินค้าอ่อนไหวที่ทยอยลดภาษี, X = สินค้าที่ยกออกจากการเจรจา

ตารางที่ 5 สินค้าเกษตรที่ญี่ปุ่นให้สิทธิพิเศษแก่ไทย

ประเภทสินค้า	สินค้าที่ถูกยกเลิกภาษีเป็น 0% ทันที	สินค้าที่ลดภาษีเป็น 0% ภายใน 1-10 ปี	สินค้าที่ลดภาษีไม่เหลือ 0% และสินค้าโควต้ารวมถึงสินค้าเจรจาใหม่	สินค้าที่ถูกยกออกจากการเจรจา
1. เนื้อสัตว์	เนื้อหมูป่าสดแช่เย็น หรือแช่แข็ง เนื้อแกะหรือเนื้อแพะสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง เนื้อม้า เนื้อลาหรือเนื้อล่อ สด แช่เย็น หรือแช่เย็นแข็ง ไก่งวงทั้งตัวสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง ตับไก่แช่แข็ง และชิ้นเนื้อ และส่วนอื่นของเป็ดแช่แข็ง	เป็ดทั้งตัวสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง และเนื้อของวาฬ โลมาชนิดดอลฟินและชนิดพอร์พัส (สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในอันดับเซตาเชีย) แมนาที และพะยูน (สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในอันดับไซเรเนีย)	เนื้อส่วนอื่นที่บริโภคได้ของสัตว์ปีกเลี้ยงตามประเภทที่ 01.05 จำพวกทั้งตัวแช่แข็ง ชิ้นเนื้อและส่วนอื่นสด หรือแช่เย็น เนื้อหมูสดแช่เย็น หรือแช่แข็ง	เนื้อส่วนอื่นที่บริโภคได้ของสัตว์ปีกเลี้ยงตามประเภทที่ 01.05 จำพวกทั้งตัวสดและแช่เย็น เนื้อสัตว์จำพวกโคกระบือสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง
2. ประมง	ปลาบาราคูด้า ปลาฉลามหนูและปลาฉลามอื่นๆ ทั้งสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง กุ้งและลอบสเตอร์แช่แข็ง	ปลาลิ้นหมาจำพวกจักรผาน ปลาเพลซ ปลาโซล ปลาแฮดด็อก ปลาโคล ปลาไหล (ชนิดแองกูลลา) ปลาเฮอร์ริง ทั้งสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง ปูยักษ์แช่แข็ง และแมงกะพรุนแช่แข็ง หมึกกระดองและหมึกกล้วยแช่แข็ง	ปลาทูนาครีบเหลือง ปลาสคิปแจ็กหรือปลาโอท้องแถบ ปลาทูนาบิ๊กอาย ทั้งสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง หมึกกล้วยแช่เย็น	ปลาเทราต์ ปลาแซลมอนแปซิฟิก ปลาแอลบาคอร์หรือปลาทูนาครีบยาว ปลาเซาต์เทิร์นบลูฟินทูนา ปลาเฮอร์ริง และปลาค็อด ปลาซาร์ดีน ปลาแมคเคอเรล ทั้งสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง หอยเชลล์แช่แข็ง หอยลายสด แช่เย็น และแช่แข็ง หมึกกระดองแช่เย็น

ตารางที่ 5 สินค้าเกษตรที่ญี่ปุ่นให้สิทธิพิเศษแก่ไทย (ต่อ)

ประเภทสินค้า	สินค้าที่ถูกยกเลิกภาษีเป็น 0% ทันที	สินค้าที่ลดภาษีเป็น 0% % ภายใน 1-10 ปี	สินค้าที่ลดภาษีไม่เหลือ 0% และสินค้าโควต้ารวมถึงสินค้าเจรจาใหม่	สินค้าที่ถูกยกออกจากการเจรจา
3. ผัก	มันฝรั่งสดหรือแช่เย็น หอมแดง ต้นชีคอริ หญ้าเจ้าชู้ อาติโช๊ค หน่อไม้ฝรั่ง คื่นช่ายฝรั่ง เห็ดทรัฟเฟิล มะกอก ถั่วชิกพี ถั่วแดง ถั่วเลนทิล มันสำปะหลัง	มะเขือเทศ หัวหอม กระเทียม กะหล่ำปลี ผักกาดหอม แครอท แตงกวา มะเขือยาว พริกหวาน ผักโขมสดและแช่แข็ง ข้าวโพดหวาน มันฝรั่งแช่แข็ง ถั่วลันเตา ถั่วเหลือง บล็อกโคลี่ เผือก	ถั่วแดงเล็ก (Adzuki)	เห็ดชิตาเกะ
4. ผลไม้	อินทผลัม อโวกาโด ฝรั่ง มะม่วงและมังคุด ทั้งสดและแห้ง กล้วยอบแห้ง องุ่นอบแห้ง มะละกอสด ราสเบอรรี่ แคนเบอรรี่ กูสเบอรรี่ ทุเรียน ลูกพรุน	ส้ม เสาวรส เลมอน มะนาว มะเดื่อ แอปเปิ้ล ลูกแพร แอปริคอต เชอรรี่ พีช พลัม สับปะรดอบแห้ง ลูกพลับอบแห้ง แตงโม สตอเบอรี่ กีวี่	กล้วยสด สับปะรดสด	ไม่มี
5. ธัญพืช	ข้าวไรย์ ข้าวโอ๊ต ข้าวโพด (เมล็ดสำหรับเพาะปลูก อาหารสัตว์และอื่นๆ) ข้าวซอร์กัม บักก์วีต ข้าวฟ่างนกเขาและข้าวนก รวมทั้งเมล็ดธัญพืชอื่นๆ	ไม่มี	ไม่มี	ข้าว ข้าวสาลีและเมสลิน ข้าวบาร์เลย์

ตารางที่ 5 สินค้าเกษตรที่ญี่ปุ่นให้สิทธิพิเศษแก่ไทย (ต่อ)

ประเภทสินค้า	สินค้าที่ถูกยกเลิกภาษีเป็น 0% ทันที	สินค้าที่ลดภาษีเป็น 0% % ภายใน 1-10 ปี	สินค้าที่ลดภาษีไม่เหลือ 0% และสินค้าโควต้ารวมถึงสินค้าเจรจาใหม่	สินค้าที่ถูกยกออกจากการเจรจา
6. อาหารปรุงแต่ง	ไส้กรอก แฮมที่ทำจากเนื้อและส่วนอื่นของไก่งวง กุ้งแห้ง น้ำเชื่อมฟรักโทสที่บริสุทธิ์ในทางเคมี เมล็ดโกโก้	ปลาทูน่ากระป๋อง คาร์เวียร์กระป๋อง กากน้ำตาล ผงโกโก้	ไส้กรอก แฮมที่ทำจากเนื้อและส่วนอื่นของหมูและวัว ปลาแมคเคอเรลกระป๋อง แองโชวี่กระป๋อง น้ำตาลทราย น้ำเชื่อมกลูโคส ขนมที่ทำจากน้ำตาล ช็อกโกแล็ตและอาหารปรุงแต่งอื่นๆ ที่มีโกโก้ แป้งมันสำปะหลัง	ข้าวกระป๋อง ปลาหมึกอบแห้ง ของปรุงแต่งจากธัญพืชและแป้งอื่นๆ น้ำเชื่อมเมเปิล
7. ผลิตภัณฑ์นม	ไม่มี	ไม่มี	เนยแข็งและเคิร์ต นมและครีมที่หมักหรือทำให้เปรี้ยว	นมและครีม ทั้งที่ไม่ทำให้เข้มข้นและเข้มข้น ทั้งที่เติมและไม่เติมน้ำตาลหรือสารทำให้หวานอื่นๆ บัตเตอร์มิลค์ โยเกิร์ต หางนมดัดแปลง (โมดิไฟด์เวย์) จะทำให้เข้มข้นหรือเติมน้ำตาลหรือสารทำให้หวานอื่นๆ หรือไม่ก็ตาม

ที่มา: กรมการค้าต่างประเทศ, กระทรวงพาณิชย์ 2558 และ Japan Customs, 2007

ตารางที่ 6 สินค้าเกษตรที่ไทยให้สิทธิพิเศษแก่ญี่ปุ่น

ประเภทสินค้า	สินค้าที่ถูกยกเลิกภาษีเป็น 0% ทันที	สินค้าที่ลดภาษีเป็น 0% ภายใน 1-10 ปี	สินค้าที่ลดภาษีไม่เหลือ 0% และสินค้าโควต้ารวมถึงสินค้าเจรจาใหม่	สินค้าที่ถูกยกออกจากการเจรจา
1. เนื้อสัตว์	เนื้อของวาฬ โลมาชนิดดอลฟินและชนิดพอร์พัส (สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในอันดับเซตาเชีย) แมนาที และพะยูน (สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในอันดับไซเรเนีย) แช่แข็ง และซากบแช่แข็ง	เนื้อสัตว์จำพวกโคกระบือทั้งตัวและส่วนตัดอื่นๆ ทั้งสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง เนื้อสุกรสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง ไก่งวงทั้งตัวสดแช่เย็น หรือแช่แข็ง เนื้อแกะ หรือเนื้อแพะสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง เนื้อม้า เนื้อลาหรือเนื้อล่อสด แช่เย็น หรือแช่เย็นแข็ง เป็ดทั้งตัวสดแช่เย็น หรือแช่แข็ง เนื้อส่วนอื่นที่บริโภคได้ของสัตว์ปีกเลี้ยงตามประเภทที่ 01.05 จำพวกทั้งตัวแช่แข็ง ชิ้น เนื้อ และส่วนอื่นสดหรือแช่เย็น เนื้อและส่วนอื่นของสุกรที่บริโภคได้ ใส่เกลือ แช่น้ำเกลือ แห้ง หรือรมควัน รวมทั้งเนื้อหรือส่วนอื่นของสุกรที่ปน ซึ่งบริโภคได้	ไม่มี	ไม่มี
2. ประมง	ปลาแอลบาคอร์หรือปลาทูน่าครีบยาว ปลาทูนาบิ๊กอาย ปลาเซาด์เทิร์นบลูฟินทูนา ปลาเฮอร์ริงแห้ง ใส่เกลือ หรือแช่น้ำเกลือ หรือรมควันกุ้ง ปู และลอบสเตอร์ หอยแมลงภู่	ปลาเทราต์ ปลาแซลมอนแปซิฟิก ปลาตาเดียว ปลาเพลซ ปลาโซล ปลาลิ้นหมา จำพวกจักรผาน ปลาทูน่าพันธุ์ครีบน้ำเงิน ปลาทูนาครีบเหลือง ปลาสคิปแจ็กหรือปลาโอท้องแถบ ทั้งสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง ปลาซาร์ดีน ปลาโคล ปลาไหล (ชนิดแองกูลลา) ปลาเฮอร์ริง ทั้งสด แช่เย็น หรือแช่แข็ง ปลาค็อด ปลาแฮดด็อก ปลากะพง หอยนางลม หอยแครงหมักแช่แข็ง	ปลาแมคเคอเรล	ไม่มี
3. ผัก	กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก บล็อกโคลี่ ผักกาดหอม ต้นซีคอรี่ คื่นช่ายฝรั่ง เห็ดทรัฟเฟิล มะกอกอาติโช๊ค ถั่วซิกพี ถั่วแดง ถั่วเลนทิล	มะเขือเทศ แครอท แตงกวา หน่อไม้ฝรั่ง มะเขือยาว พริกหวาน ผักโขมสดและแช่แข็ง ข้าวโพดหวาน มันฝรั่งแช่แข็ง ถั่วลันเตา ถั่วเหลือง เผือก มันสำปะหลัง	มันฝรั่งสด หัวหอม หอมแดง กระเทียม	ไม่มี
4. ผลไม้	องุ่นอบแห้ง มะละกอ ราสเบอรรี่ แคนเบอรรี่ กูสเบอรรี่ ลูกพรุน พีช	อินทผลัม กล้วย สับปะรด อโวกาโด ฝรั่ง มะม่วงและมังคุด ส้ม เสาวรส เลมอน มะนาว มะเดื่อ องุ่นสด แอปเปิ้ล ลูกแพร แอปริคอต เชอรรี่ พลัม ลูกพลับ อบแห้ง แตงโมสด สตอเบอรี่ กีวี่ ทุเรียน	มะพร้าว	ไม่มี

ตารางที่ 6 สินค้าเกษตรที่ไทยให้สิทธิพิเศษแก่ญี่ปุ่น (ต่อ)

ประเภทสินค้า	สินค้าที่ถูกยกเลิกภาษีเป็น 0% ทันที	สินค้าที่ลดภาษีเป็น 0% ภายใน 1-10 ปี	สินค้าที่ลดภาษีไม่เหลือ 0% และสินค้าโควต้ารวมถึงสินค้าเจรจาใหม่	สินค้าที่ถูกยกออกจากการเจรจา
5. ธัญพืช	ข้าวโพด (เมล็ดสำหรับเพาะปลูก อาหารสัตว์ และอื่นๆ)	ข้าวสาลีและเมสลิน ข้าวไรย์ ข้าวบาร์เลย์ ข้าวโอ๊ต ข้าวซอร์กัม บักก์วีต ข้าวฟ่างนกเขาและข้าวนก รวมทั้งเมล็ดธัญพืชอื่นๆ	ข้าว	ไม่มี
6. อาหารปรุงแต่ง	กุ้งแห้ง น้ำเชื่อมแลคโตส น้ำเชื่อมเมเปิล น้ำเชื่อมกลูโคส น้ำเชื่อมฟรักโทสที่บริสุทธิ์ ในทางเคมี เมล็ดโกโก้ ผงโกโก้ ช็อกโกแล็ต และอาหารปรุงแต่งอื่นๆ ที่มีโกโก้	ไส้กรอก แฮมที่ทำจากเนื้อและส่วนอื่นของหมู วัว และไก่งวง ปลาแมคเคอเรลกระป๋อง ปลาทูน่ากระป๋อง คาร์เวียร์กระป๋อง แองโชวี่กระป๋อง ขนมที่ทำจากน้ำตาล กากน้ำตาล	น้ำตาลทราย	ไม่มี
7. ผลิตภัณฑ์นม	หางนมดัดแปลง (โมดิไฟด์เวย์) จะทำให้เข้มข้นหรือเติมน้ำตาลหรือสารทำให้หวานอื่นๆ หรือไม่ก็ตาม	นมและครีม ที่ทำให้เข้มข้น และเติมน้ำตาล หรือสารทำให้หวานอื่นๆ บัตเตอร์มิลค์ โยเกิร์ต เนยแข็งและเคิร์ต นมและครีมที่หมักหรือทำให้เปรี้ยว	นมและครีม ที่ไม่ทำให้เข้มข้น และไม่เติมน้ำตาลหรือสารทำให้หวานอื่นๆ	ไม่มี

ที่มา: กรมการค้าต่างประเทศ, กระทรวงพาณิชย์ 2558 และ Japan Customs, 2007

บทที่ 3 การใช้ประโยชน์จาก JTEPA ของประเทศไทย

จากข้อมูลในบทที่ 2 ที่แสดงให้เห็นว่า แม้สินค้าเกษตรของไทยจะได้รับประโยชน์จากข้อตกลง JTEPA ในแง่โอกาสของการทำการค้ากับญี่ปุ่นที่เพิ่มขึ้น เนื่องจาก ญี่ปุ่นให้สิทธิในการลดอัตราภาษีแก่สินค้าเกษตรจำนวนหลายรายการ แต่ด้วยข้อจำกัดของข้อตกลง JTEPA อาจส่งผลให้ประเทศไทยไม่ได้รับประโยชน์ทางการค้าตามที่คาดหวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การส่งออกสินค้าเกษตรไปยังญี่ปุ่นอันนำมาซึ่งสวัสดิการทางการค้าที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น ในส่วนนี้ จะเป็นการศึกษาและสำรวจว่าประเทศไทยสามารถใช้ประโยชน์จาก JTEPA ในแง่ของการเพิ่มขึ้นของสวัสดิการทางการค้าได้จริงหรือไม่

ก่อนที่จะมี JTEPA ในปี พ.ศ. 2549 ญี่ปุ่นเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญอันดับที่ 2 ของไทย (รองจากสหรัฐอเมริกา) มีมูลค่าการค้าระหว่างกัน (การนำเข้าและการส่งออก) อยู่ที่ 1,609,686 ล้านบาท โดยญี่ปุ่นเป็นตลาดส่งออกอันดับ 4 (รองจากสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และอาเซียน) มีมูลค่าการส่งออกอยู่ที่ 623,931 ล้านบาท และเป็นแหล่งนำเข้าอันดับ 1 ของไทย มีมูลค่าการนำเข้าอยู่ที่ 985,755 ล้านบาท (ดูตารางที่ 7) ในขณะที่ ไทยเป็นตลาดส่งออกอันดับที่ 6 และเป็นแหล่งนำเข้าอันดับที่ 10 ของญี่ปุ่น (สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย, ม.ป.ป.) ภายหลังจากที่ JTEPA มีผลบังคับใช้มา 10 ปี แม้ว่าญี่ปุ่นยังคงเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญอันดับที่ 2 ของไทย (รองจากจีน) แต่พบว่ามูลค่าทางการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอยู่ที่ 1,852,235.8 ล้านบาท โดยญี่ปุ่นยังคงเป็นตลาดส่งออกอันดับ 3 ของไทย (รองจากจีน และสหรัฐอเมริกา ตามลำดับ) มีมูลค่าการส่งออกอยู่ที่ 754,855.18 ล้านบาท และเป็นแหล่งนำเข้าอันดับ 2 ของไทย (รองจากจีน) มีมูลค่าการนำเข้าอยู่ที่ 1,097,380.60 ล้านบาท (ระบบรายงานข้อมูลการค้าระหว่างประเทศของไทย กระทรวงพาณิชย์, 2560) นอกจากนี้ ข้อมูลจากฝ่ายญี่ปุ่น ยังพบว่า ประเทศไทยถูกขยับขึ้นเป็นแหล่งนำเข้าอันดับที่ 7 ของญี่ปุ่นด้วย (รองจากจีน สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย เกาหลีใต้ ไต้หวัน และเยอรมณี ตามลำดับ) (สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงโตเกียว, 2560)

อย่างไรก็ตาม เมื่อสำรวจสินค้าส่วนใหญ่ที่ไทยและญี่ปุ่นทำการค้าระหว่างกันทั้งในช่วงก่อนและหลัง JTEPA พบว่า ประเภทสินค้าส่วนใหญ่ที่ไทยส่งออกไปญี่ปุ่นยังคงเป็นสินค้าประเภทเดิม ซึ่งเป็นสินค้าอุตสาหกรรมมากกว่าที่จะเป็นสินค้าเกษตร

โดยในปัจจุบัน สินค้าส่วนใหญ่ที่ไทยส่งออกไปญี่ปุ่น 15 อันดับแรก ได้แก่ 1) รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ 2) ไก่แปรรูป 3) เครื่องโทรสาร โทรศัพท์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ 4) เครื่องจักรกลและส่วนประกอบของเครื่องจักรกล 5) ผลิตภัณฑ์พลาสติก 6) เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ 7) เม็ดพลาสติก 8) เครื่องใช้ไฟฟ้าและส่วนประกอบอื่นๆ 9) แผงวงจรไฟฟ้า 10) อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป 11) เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์ 12) ผลิตภัณฑ์ยาง 13) ยางพารา 14) เครื่องสำอาง สบู่ และผลิตภัณฑ์รักษาผิว 15) อัญมณีและเครื่องประดับ (ดูตารางที่ 7) ในขณะที่ สินค้าส่วนใหญ่ที่ญี่ปุ่นส่งออกมาไทย 15 อันดับแรก ได้แก่ 1) เครื่องจักรกลและส่วนประกอบ 2) เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์ 3) เครื่องจักรไฟฟ้าและส่วนประกอบ 4) ส่วนประกอบและอุปกรณ์ยานยนต์ 5) เคมีภัณฑ์ 6) แผงวงจรไฟฟ้า 7) สินแร่โลหะอื่นๆ เศษโลหะและผลิตภัณฑ์ 8) เครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ การแพทย์ 9) ผลิตภัณฑ์ทำจากพลาสติก 10) ผลิตภัณฑ์โลหะ 11) เครื่องเพชรพลอย อัญมณี เงินแท่งและทองคำ 12) ไดโอด ทรานซิสเตอร์และอุปกรณ์กึ่งตัวนำ 13) พืชและผลิตภัณฑ์จากพืช 14) กระดาษ และผลิตภัณฑ์กระดาษ 15) เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ (ดูตารางที่ 8)

นอกจากนี้ จากการสำรวจรายการสินค้าเกษตรที่ไทยส่งออกไปยังประเทศญี่ปุ่นในช่วงก่อนและหลัง JTEPA ก็พบว่า ประเภทสินค้าเกษตรที่ไทยส่งออกไปญี่ปุ่นก็ยังคงเป็นสินค้าประเภทเดิมที่ไทยกับญี่ปุ่นทำการค้ากันอยู่แล้วเช่นกัน โดยสินค้าเกษตรที่ไทยส่งออกไปญี่ปุ่น 15 อันดับแรก ได้แก่ 1) ไก่แปรรูป 2) ยางพารา 3) ไก่สด แช่เย็น แช่แข็ง 4) ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง 5) เนื้อปลาสด แช่เย็น แช่แข็ง 6) กุ้งสดแช่เย็น แช่แข็ง 7) ข้าว 8) ปลาหมึกมีชีวิต สด แช่เย็น แช่แข็ง 9) ผักสด แช่เย็น แช่แข็ง และแห้ง 10) ปลาสด แช่เย็น แช่แข็ง 11) ผลไม้สด แช่เย็น แช่แข็ง และแห้ง 12) เครื่องเทศและสมุนไพร 13) กล้วยไม้ 14) เป็ดสด แช่เย็น แช่แข็ง 15) สินค้าปศุสัตว์อื่นๆ (ดูตารางที่ 9) อย่างไรก็ตาม ข้อน่าสังเกตคือว่า สินค้าเกษตรที่ไทยส่งออกไปญี่ปุ่นดังกล่าว ไม่ใช่สินค้าที่อยู่ในรายการถูกยกเลิกภาษีเป็น 0 อีกทั้ง ข้อมูลทางเอกสารของกรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ ได้ให้ข้อมูลว่า ในปี พ.ศ. 2556 มูลค่าการส่งออกสินค้าไปญี่ปุ่นของไทยมีมูลค่าอยู่ที่ 21,900.60 ล้านเหรียญสหรัฐฯ อย่างไรก็ตาม มูลค่าการส่งออกของรายการสินค้าที่ได้รับสิทธิ FTA จากญี่ปุ่นมีมูลค่าอยู่ที่ 7,644.66 ล้านเหรียญสหรัฐฯ และมูลค่าการส่งออกภายใต้สิทธิ FTA จากญี่ปุ่นมีมูลค่าอยู่ที่ 6,040.37 ล้านเหรียญสหรัฐฯ คิดเป็นสัดส่วนการใช้สิทธิ FTA อยู่ที่ร้อยละ 79 โดยสินค้าส่งออกสำคัญที่มี

การใช้สิทธิ JTEPA ได้แก่ เนื้อไก่และเครื่องในไก่ที่ปรุงแต่งหรือทำไว้ไม่ให้เสีย กุ้งที่ปรุงแต่งหรือทำไว้ไม่ให้เสีย โพลิเอทิลีนเทเรฟทาเลต เดกซ์ทรินและโมดิไฟด์สตาร์ช เป็นต้น (กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2557ข) ข้อมูลในส่วนนี้แสดงให้เห็นว่า ไทยยังคงไม่ได้ใช้ประโยชน์จากข้อตกลง JTEPA เท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การค้าสินค้าเกษตร

สำหรับการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ JTEPA กับการเปิดเสรีสินค้าเกษตร ภายหลังที่ JTEPA มีผลบังคับใช้ สำหรับงานศึกษาของไทย พบว่า มีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องจำนวน 2 ชิ้น ได้แก่ งานศึกษาของมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ปี พ.ศ. 2551 และงานศึกษาของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ปี พ.ศ. 2554 โดยงานศึกษาของมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ได้ศึกษาการใช้สิทธิประโยชน์จาก JTEPA โดยใช้ข้อมูลในช่วง 5 เดือนแรก หลัง JTEPA มีผลบังคับใช้ (พ.ย. 2550-มี.ค. 2551) ซึ่งให้ข้อมูลว่า อุตสาหกรรมอาหารได้รับประโยชน์จากการประหยัดภาษีศุลกากรมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ในส่วนของอัตราการใช้สิทธิประโยชน์จาก JTEPA พบว่า ภาคส่งออกของไทยใช้สิทธิประโยชน์ของ JTEPA เฉลี่ยร้อยละ 55.9 โดยอุตสาหกรรมที่มีอัตราการใช้สิทธิประโยชน์สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ (ใช้สิทธิร้อยละ 96) อุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม (ใช้สิทธิร้อยละ 71) และอุตสาหกรรมอาหาร (ใช้สิทธิร้อยละ 66) โดยอุปสรรคของการใช้สิทธิประโยชน์ในการส่งออกอาหารของไทยไปญี่ปุ่น มี 2 ประการ คือ 1) สินค้าบางรายการไม่ผ่านกฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้าของญี่ปุ่น และ 2) มาตรการความปลอดภัยทางอาหารของญี่ปุ่นเข้มงวดมาก ในขณะที่ภาคส่งออกของญี่ปุ่นนั้น อุตสาหกรรมยานยนต์ได้รับประโยชน์จากการประหยัดภาษีศุลกากรมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ในส่วนของอัตราการใช้สิทธิประโยชน์จาก JTEPA พบว่า ภาคส่งออกของญี่ปุ่นมีการใช้สิทธิประโยชน์ต่ำเพียงร้อยละ 6.5 โดยอุตสาหกรรมที่มีอัตราการใช้สิทธิประโยชน์สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ อุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม (ใช้สิทธิร้อยละ 20) อุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน (ใช้สิทธิร้อยละ 14) และอุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า (ใช้สิทธิร้อยละ 12) โดยอุปสรรคปัญหาของการใช้สิทธิประโยชน์ของภาคส่งออกของญี่ปุ่น เป็นผลมาจากสินค้าบางรายการไม่สามารถปฏิบัติตามกฎว่าด้วยแหล่งกำเนิดสินค้า ความยุ่งยากของขั้นตอนการขอใบรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า และการที่สินค้าไม่ได้รับการลดหย่อนภาษีศุลกากร หรือได้รับการลดหย่อนน้อยเกินไป (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2551)

ในขณะที่ งานศึกษาของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ อธิบายว่า แม้ว่า 4 ปี ภายหลังจากที่ JTEPA มีผลบังคับใช้ สินค้าเกษตรของไทยจะสามารถส่งออกไปยังญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้น แต่การส่งออกสินค้าเกษตรไปญี่ปุ่นก็ยังคงมีปัญหาและอุปสรรค เนื่องจาก สินค้าที่ประเทศไทยมีศักยภาพการผลิตยังคงถูกยกออกจากการเจรจา ถูกจำกัดโควต้า และลดภาษีไม่ถึง 0 นอกจากนี้ JTEPA ยังได้กำหนดเงื่อนไขทางการค้าอื่นๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งออกสินค้าเกษตรของไทยไปยังญี่ปุ่น ส่งผลให้ไทยไม่สามารถใช้ประโยชน์จาก JTEPA ได้อย่างเต็มที่ โดยปัญหาและอุปสรรคในการส่งออกสินค้าเกษตรของไทย มีดังนี้ 1) ญี่ปุ่นจำกัดชนิดของผลไม้ไทยให้นำเข้าได้เพียง 8 ชนิด ได้แก่ มะม่วง มังคุด ทุเรียน สับปะรด มะพร้าว กล้วย สละ และมะขามหวาน 2) ญี่ปุ่นจำกัดชนิดของมะม่วงให้นำเข้าได้เพียงพันธุ์หนังกลางวัน พิมเสน น้ำดอกไม้ มหาชนก และแรด 3) ญี่ปุ่นจำกัดโควต้าการนำเข้าเนื้อหมู กล้วย และสับปะรดของไทย 4) ญี่ปุ่นจำกัดขนาดของสับปะรดที่จะนำเข้าส่งผลให้ไทยไม่สามารถใช้สิทธิในการส่งออกได้เต็มโควต้า และ 5) ปลาทูน่า น้ำผลไม้ และแยมยังคงไม่สามารถผลิตและส่งออกได้ตามกฎถิ่นกำเนิดสินค้า นอกจากนี้ งานศึกษายังได้อธิบายว่า การใช้ประโยชน์จาก JTEPA ยังกระจุกตัวอยู่เฉพาะในผู้ประกอบการรายใหญ่ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ประกอบการที่อยู่ในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล จังหวัดขนาดใหญ่ในภาคกลาง ตะวันออก และตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โดยมีผู้ส่งออกบางส่วนเป็นกิจการที่ญี่ปุ่นลงทุนผลิตสินค้าในไทยและส่งออกกลับไปยังญี่ปุ่นอีกทอดหนึ่ง ขณะที่ SME ส่วนใหญ่ยังไม่ทราบข้อมูลกติกาเปิดตลาด พิกัดอัตราศุลกากร การคำนวณกฎถิ่นกำเนิดสินค้า และวิธีการส่งออกโดยใช้ประโยชน์ จาก JTEPA (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2554)

สำหรับงานศึกษาของญี่ปุ่น (เฉพาะงานศึกษาในภาษาอังกฤษ) ไม่พบงานศึกษาในประเด็นดังกล่าวโดยตรง แต่พบงานศึกษาที่อธิบายถึงการจัดทำเขตการค้าเสรี และความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น กับการเปิดเสรีสินค้าเกษตร จำนวน 2 ชิ้น ได้แก่ งานศึกษาของ Mulgan ปี พ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008) และงานศึกษาของ Oizumi ปี พ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008) โดยงานทั้ง 2 ชิ้น ได้อธิบายว่า ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นทำความร่วมมือทางการค้าในระดับทวิภาคี โดยการเปิดเขตการค้าเสรี พบว่า ญี่ปุ่นมีอัตราการเปิดเสรีทางการค้า (trade openness ratio) เพิ่มขึ้นมาโดยตลอด แต่อัตราการเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่นมีการเติบโตน้อยกว่าประเทศคู่ค้า เนื่องจาก มีอัตรานำเข้าสินค้าน้อยกว่าประเทศคู่ค้าโดยเปรียบเทียบ นอกจากนี้ ประเทศคู่ค้าที่ญี่ปุ่นทำการค้าด้วยก็มักจะไม่ได้รับประโยชน์จากข้อตกลงทางการค้าตามที่คาดหวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศคู่ค้าในภูมิภาคเอเชีย-

ตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจาก การเปิดเสรีสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นยังอยู่ในระดับต่ำ โดยสินค้าเกษตรและอาหารของญี่ปุ่นมักถูกยกออกจากการเจรจา ถูกจำกัดโควต้าในการนำเข้า และอยู่ในระหว่างกระบวนการเจรจาใหม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ญี่ปุ่นยังคงปกป้องตลาดสินค้าเกษตร (Mulgan, 2008; Oizumi, 2008) โดยปัญหาของการเปิดเสรีสินค้าเกษตรของญี่ปุ่น Mulgan อธิบายว่า เป็นผลมาจากปัญหาเชิงโครงสร้างทางการเมืองและการบริหารภายในประเทศที่ไม่เอื้อต่อการเปิดเสรีทางการค้า และการดำรงอยู่ของผลประโยชน์ทางการเมืองในภาคเกษตร (Mulgan, 2008, p. 164) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศคู่ค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ทำการค้ากับญี่ปุ่นจะไม่ได้รับประโยชน์จากข้อตกลงทางการค้าตามที่คาดหวัง แต่ประเทศคู่ค้าก็ยังคงเลือกที่จะเปิดเสรีการค้ากับญี่ปุ่น เนื่องจาก คาดหวังว่าจะได้รับผลประโยชน์จากญี่ปุ่นทางด้านอื่นเป็นการทดแทน โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา ทั้งในรูปแบบการให้เปล่า การกู้ยืม หรือการให้ความช่วยทางวิชาการ (Mulgan, 2008, p. 165) อย่างไรก็ตาม สำหรับประเด็นของ Mulgan เกี่ยวกับความคาดหวังของประเทศคู่ค้าในการได้รับผลประโยชน์ด้านอื่นเป็นการทดแทนนั้น ไม่พบงานศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรง แต่พบงานศึกษาที่ประเมินการให้ ODA กับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจแก่กลุ่มประเทศผู้รับในเอเชีย 6 ประเทศ ได้แก่ จีน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และเวียดนาม โดยในงานศึกษาของ Kawasaki ได้อธิบายว่า การให้เงินกู้ยืมเพื่อการพัฒนาของญี่ปุ่น (Japan's ODA loan) ช่วยให้การเปิดเสรีทางการค้าของประเทศผู้รับมีประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาและการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศผู้รับ โดยพบว่าระดับคะแนนผลประโยชน์ของรายได้ประชาชาติ (real GDP gain range) เพิ่มจากร้อยละ 0.1 เป็น ร้อยละ 1.6 ต่อปี และระดับคะแนนอรรถประโยชน์ (utility gains range) เพิ่มจากร้อยละ 0.2 เป็น ร้อยละ 1.9 ต่อปี สำหรับในกรณีของประเทศไทย ไม่พบว่ามีงานศึกษาที่กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวเช่นกัน แต่พบข้อมูลว่าในปี พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ JTEPA มีผลบังคับใช้ ประเทศไทยได้รับเงินกู้ยืม (loan) จากญี่ปุ่น จำนวน 62.4 พันล้านเยน ซึ่งเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าจากปี พ.ศ. 2548 (ค.ศ. 2005) ที่ได้รับอยู่ที่จำนวน 35.5 พันล้านเยน

จากข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จาก JTEPA ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังคงไม่ได้ใช้ประโยชน์จากข้อตกลงอย่างเต็มที่ จึงเป็นผลให้ประเทศไทยไม่ได้รับผลประโยชน์ตามที่คาดหวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเพิ่มขึ้นของการค้าและการส่งออกสินค้าเกษตร โดยสาเหตุที่ประเทศไทยไม่ได้ใช้ประโยชน์จากข้อตกลง JTEPA อย่างเต็มที่ อาจอธิบายได้ว่าเป็นผลมาจาก

1) ข้อจำกัดของข้อตกลง JTEPA ตามที่ได้อธิบายในบทที่ 2 ได้แก่

1.1) ข้อตกลง JTEPA ให้สิทธิในการลดภาษีแก่สินค้าเกษตรไทยเฉพาะรายการสินค้าที่ทำการค้ากันอยู่แล้ว ไม่ได้ขยายความหลากหลายของประเภทสินค้าเพิ่มเติม

1.2) ข้อตกลง JTEPA ไม่ได้ให้สิทธิในการลดภาษีแก่สินค้าเกษตรที่ไทยมีศักยภาพการผลิต

1.3) ข้อตกลง JTEPA ยังคงมีกฎเกณฑ์และเงื่อนไข ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการส่งออกสินค้าเกษตรของไทย

2) ผู้ประกอบการไทยยังคงขาดข้อมูลเกี่ยวกับกติกาและวิธีการส่งออกเพื่อจะใช้ประโยชน์จาก JTEPA

ตารางที่ 7 สินค้า 15 อันดับแรก ที่ไทยส่งออกไปญี่ปุ่น ในช่วงก่อน JTEPA (ปี พ.ศ. 2546-2548) และหลัง JTEPA (ปี พ.ศ. 2558-2560)

ก่อน JTEPA					หลัง JTEPA			
ชื่อสินค้า	มูลค่า : ล้านบาท				ชื่อสินค้า	มูลค่า : ล้านบาท		
	2546	2547	2548	2549		2558	2559	2560
1. แผงวงจรไฟฟ้า	16,933.0	30,281.2	42,381.8	42,973.8	1. รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ	43,455.0	45,463.2	43,157.0
2. เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ	22,910.8	29,847.2	35,647.1	38,842.9	2. ไก่แปรรูป	33,213.8	38,408.3	42,677.0
3. ยางพารา	22,568.5	26,889.2	30,469.6	37,977.8	3. เครื่องโทรสาร โทรศัพท์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ	6,103.0	9,665.7	36,366.5
4. รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ	21,299.4	20,375.8	21,272.6	25,369.6	4. เครื่องจักรกลและส่วนประกอบของเครื่องจักรกล	25,090.1	28,888.5	32,804.7
5. อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป	16,842.4	18,219.1	18,334.3	17,077.1	5. ผลิตภัณฑ์พลาสติก	21,122.4	24,139.2	30,087.7
6. เครื่องจักรกลและส่วนประกอบของเครื่องจักรกล	11,864.1	15,232.5	13,739.2	16,549.5	6. เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ	27,658.4	28,307.2	28,060.5
7. เลนซ์	7,475.9	12,591.9	14,054.6	16,317.6	7. เม็ดพลาสติก	20,071.0	20,866.5	25,950.1
8. เครื่องรับวิทยุโทรทัศน์ และส่วนประกอบ	14,054.4	21,328.5	18,722.8	16,129.0	8. เครื่องใช้ไฟฟ้าและส่วนประกอบอื่นๆ	18,612.7	25,204.3	23,380.0
9. เครื่องใช้ไฟฟ้าและส่วนประกอบอื่นๆ	4,293.5	9,209.4	11,743.7	14,784.6	9. แผงวงจรไฟฟ้า	19,455.8	20,072.2	22,165.3
10. ผลิตภัณฑ์อลูมิเนียม	7,291.6	10,219.0	11,397.3	11,397.3	10. อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป	20,106.8	21,499.2	21,859.5
11. ผลิตภัณฑ์พลาสติก	8,270.5	10,257.0	12,125.4	13,375.4	11. เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์	15,781.3	18,576.8	19,522.2
12. ไก่แปรรูป	6,312.5	10,302.2	13,232.5	12,675.7	12. ผลิตภัณฑ์ยาง	15,128.5	14,178.5	16,713.7
13. เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์	7,858.7	9,596.3	11,565.7	12,519.7	13. ยางพารา	12,716.8	10,930.7	15,259.3
14. เครื่องโทรสาร โทรศัพท์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ	11,526.5	11,084.0	14,955.0	11,306.0	14. เครื่องสำอาง สบู่และผลิตภัณฑ์รักษาผิว	14,921.6	15,411.3	14,873.5
15. อุปกรณ์กึ่งตัวนำ ทรานซิสเตอร์และไดโอด	27,351.9	19,365.8	13,546.9	11,118.5	15. อัญมณีและเครื่องประดับ	13,322.5	16,607.8	14,164.1

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร

ตารางที่ 8 สินค้า 15 อันดับแรก ที่ญี่ปุ่นส่งออกไปไทย ในช่วงก่อน JTEPA (ปี พ.ศ. 2546-2548) และหลัง JTEPA (ปี พ.ศ. 2558-2560)

ก่อน JTEPA					หลัง JTEPA			
ชื่อสินค้า	มูลค่า : ล้านบาท				ชื่อสินค้า	มูลค่า : ล้านบาท		
	2546	2547	2548	2549		2558	2559	2559
1. เครื่องจักรกล และส่วนประกอบ	153,692.1	173,812.8	197,999.1	189,661.7	1. เครื่องจักรกล และส่วนประกอบ	212,375.0	207,770.1	207,770.1
2. เหล็ก เหล็กกล้า และผลิตภัณฑ์	76,449.5	101,372.2	143,484.9	124,669.0	2. เหล็ก เหล็กกล้า และผลิตภัณฑ์	147,642.5	140,246.5	140,246.5
3. เครื่องจักรไฟฟ้า และส่วนประกอบ	74,101.5	87,608.0	115,018.2	97,373.7	3. เครื่องจักรไฟฟ้า และส่วนประกอบ	106,012.9	116,089.6	116,089.6
4. แผงวงจรไฟฟ้า	88,341.9	103,442.8	103,806.2	92,955.3	4. ส่วนประกอบ และอุปกรณ์ ยานยนต์	119,290.6	131,070.6	131,070.6
5. ส่วนประกอบ และอุปกรณ์ยานยนต์	72,093.1	83,411.9	87,115.4	78,696.0	5. เคมีภัณฑ์	69,748.9	73,754.1	73,754.1
6. เคมีภัณฑ์	51,395.3	65,151.1	75,492.9	76,846.4	6. แผงวงจรไฟฟ้า	47,010.5	49,842.7	49,842.7
7. สินแร่โลหะอื่นๆ เศษโลหะและ ผลิตภัณฑ์	20,812.9	24,745.9	26,733.5	34,075.1	7. สินแร่โลหะอื่นๆ เศษโลหะและ ผลิตภัณฑ์	43,280.8	42,242.9	42,242.9
8. เครื่องมือ เครื่องใช้เกี่ยวกับ วิทยาศาสตร์ การแพทย์	24,277.4	30,831.0	32,615.8	32,893.3	8. เครื่องมือ เครื่องใช้เกี่ยวกับ วิทยาศาสตร์ การแพทย์	39,344.1	41,321.5	41,321.5
9. ผลิตภัณฑ์ ทำจากพลาสติก	26,903.9	30,192.1	32,517.7	31,424.0	9. ผลิตภัณฑ์ทำ จากพลาสติก	32,046.8	34,554.3	34,554.3
10. ผลิตภัณฑ์โลหะ	18,093.1	24,915.1	32,409.2	30,716.0	10. ผลิตภัณฑ์โลหะ	33,261.4	27,962.3	27,962.3
11. เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด	19,028.6	20,854.5	22,444.8	22,024.2	11. เครื่องเพชร พลอย อัญมณี เงินแท่ง และทองคำ	37,075.3	14,924.5	14,924.5
12. เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ	10,627.8	10,302.2	13,232.5	12,675.7	12. ไดโอด ทรานซิสเตอร์ และอุปกรณ์กึ่งตัวนำ	14,871.3	15,267.2	15,267.2
13. ไดโอด ทรานซิสเตอร์ และอุปกรณ์กึ่งตัวนำ	18,221.5	9,596.3	11,565.7	12,519.7	13. พืชและ ผลิตภัณฑ์จากพืช	10,216.5	10,739.4	10,739.4
14. เครื่องเพชร พลอย อัญมณี เงินแท่ง และทองคำ	3,290.0	5,065.5	5,977.9	11,604.7	14. กระดาษ และ ผลิตภัณฑ์กระดาษ	6,950.8	8,129.9	8,129.9
15. เครื่องใช้ไฟฟ้า ในบ้าน	8,409.7	9,965.7	10,709.6	9,541.0	15. เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ	6,831.5	6,406.9	6,406.9

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร

ตารางที่ 9 สินค้าเกษตร 15 อันดับแรก ที่ไทยส่งออกไปญี่ปุ่น ในช่วงก่อนและหลัง JTEPA (มูลค่า : ล้านบาท)

ชื่อสินค้า	ก่อน JTEPA			ชื่อสินค้า	หลัง JTEPA		
	2548	2549	2550		2558	2559	2560
1. ยางพารา	30,469.6	37,977.8	29,766.7	1. ไก่แปรรูป	33,213.8	38,408.3	42,681.4
2. ไก่แปรรูป	13,232.5	12,675.7	11,936.0	2. ยางพารา	12,716.8	10,930.7	15,259.1
3. กุ้งสดแช่เย็น แช่แข็ง	7,371.5	7,312.9	7,417.6	3. ไก่สด แช่เย็น แช่แข็ง	8,533.2	10,326.0	12,451.2
4. ปลาหมึกมีชีวิต สด แช่เย็น แช่แข็ง	7,173.1	6,431.6	6,310.6	4. ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง	8,837.7	8,8319.5	8,010.6
5. เนื้อปลาสด แช่เย็น แช่แข็ง	7,715.7	6,079.7	5,989.9	5. เนื้อปลาสด แช่เย็น แช่แข็ง	6,527.0	6,832.8	6,229.9
6. ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง	4,819.1	4,803.4	5,599.5	6. กุ้งสดแช่เย็น แช่แข็ง	4,392.8	4,990.5	5,318.4
7. ผักสด แช่เย็น แช่แข็ง และแห้ง	3,377.3	3,111.4	2,514.6	7. ข้าว	3,909.3	4,553.3	4,440.5
8. ข้าว	2,269.6	1,358.9	1,627.4	8. ปลาหมึกมีชีวิต สด แช่เย็น แช่แข็ง	2,606.7	2,788.3	4,052.4
9. กล้วยไม้	1,128.1	968.7	940.2	9. ผักสด แช่เย็น แช่แข็ง และแห้ง	3,124.8	3,474.4	3,396.7
10. ผลไม้สด แช่เย็น แช่แข็ง และแห้ง	604.0	659.2	672.4	10. ปลาสด แช่เย็น แช่แข็ง	823	959.6	966
11. ปลาสด แช่เย็น แช่แข็ง	690.4	732.8	599.1	11. ผลไม้สด แช่เย็น แช่แข็ง และแห้ง	628.6	652.5	730.2
12. เครื่องเทศและสมุนไพร	432.0	416.0	555.6	12. เครื่องเทศและสมุนไพร	672.0	753.0	688.7
13. ธัญพืช	223.0	279.0	370.7	13. กล้วยไม้	702.4	756.3	610.8
14. สัตว์น้ำจำพวกครัสตาเชียและโมลลุสก์ อื่นๆ	480.7	407.4	319.5	14. เป็ดสด แช่เย็น แช่แข็ง	270.3	340.8	478.1
15. ปลาหมึก แห้ง ใส่เกลือหรือแช่น้ำเกลือ รมควัน	57.2	57.9	248.2	15. สินค้าปศุสัตว์อื่นๆ	410.5	443.0	423.7

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร

บทที่ 4 การปรับโครงสร้างภาคเกษตรของญี่ปุ่น กับผลต่อทิศทางการค้าเสรีสินค้าเกษตร และ JTEPA

อันที่จริง ญี่ปุ่นได้รับแรงกดดันให้เปิดเสรีทางการค้ามาเป็นเวลานานแล้ว อันเป็นผลมาจาก ข้อเสนอทางการค้าจากสหรัฐอเมริกาที่พยายามผลักดันให้ญี่ปุ่นเปิดประเทศ และแรงกดดันของข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ข้อตกลงทางการค้าในระดับพหุภาคีขององค์การการค้าโลก ซึ่งญี่ปุ่นได้เข้าเป็นสมาชิกปี พ.ศ. 2538 และข้อตกลงทางการค้าในระดับทวิภาคี ซึ่งเป็นข้อตกลงการค้าเสรี (Free Trade Areas-FTAs) ที่ประเทศญี่ปุ่นทำกับประเทศคู่ค้าต่างๆ ตั้งแต่ในทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา จากแรงกดดันดังกล่าว แม้จะส่งผลให้ญี่ปุ่นต้องดำเนินนโยบายสนับสนุนการส่งออก สินค้าเกษตร (agricultural export promotion policy) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 (Sasada, 2008) แต่ในเวลาเดียวกัน การที่ภาคเกษตรของญี่ปุ่นยังคงได้รับการปกป้องและถูกแทรกแซงจากภาครัฐก็เป็นที่ถกเถียงว่าเป็นอุปสรรคต่อการเปิดเสรีสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นเช่นกัน โดยตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ภาครัฐยังคงดำเนินนโยบายปกป้องภาคเกษตรผ่านการให้เงินอุดหนุนเกษตรกรที่ผลิตสินค้าอาหารหลัก การรักษาระดับรายได้ของเกษตรกรโดยการเพิ่มภาษีการบริโภค การจำกัดการนำเข้าสินค้าเกษตร และการใช้งบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรจำนวนมาก ในขณะเดียวกัน ภาครัฐก็แทรกแซงภาคเกษตรผ่านการดำเนินนโยบายกำหนดราคา และการควบคุมพื้นที่และปริมาณการผลิต (Mulgan, 2006; Sasada, 2008) โดยการปกป้องและการแทรกแซงภาคเกษตรของภาครัฐญี่ปุ่นนี้อาจอธิบายได้ว่า เป็นเพราะภาคเกษตรของญี่ปุ่นมีผลประโยชน์ในทางการเมืองมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาคเกษตรถูกอธิบายว่ามีผลต่อความสัมพันธ์ของ 3 ขั้วอำนาจที่เรียกว่า สามเหลี่ยมเหล็ก (iron triangle) ได้แก่ 1) พรรคการเมือง LDP (Liberal Democratic Party) 2) กระทรวงเกษตร ประมง และป่าไม้ ของประเทศญี่ปุ่น (Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries-MAFF) และ 3) สหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่น (Japan Agricultural Cooperatives-JA) (Mulgan, 2006; Mulgan, 2008)

อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2555 (ค.ศ. 2012) ภายใต้รัฐบาลของนายชินโซะ อาเบะ ได้เสนอนโยบายทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า อาเบะโนมิกส์ ซึ่งประกอบด้วย นโยบายที่ถูกเรียกอย่างลำลองว่า ลูกศร 3 ดอก ได้แก่ 1) นโยบายการเงินเชิงรุก (aggressive monetary policy) 2) นโยบายการคลังอย่างผ่อนคลาย

(flexible fiscal policy) และ 3) ยุทธศาสตร์การเติบโตและการปฏิรูปโครงสร้างเพื่อเสริมสร้างการลงทุนภาคเอกชน (growth strategy including structural reform) ภายใต้นโยบายเศรษฐกิจดังกล่าว แม้ว่านโยบายการค้าของญี่ปุ่นไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ ญี่ปุ่นยังคงสนับสนุนการส่งออกสินค้าเกษตรและสนับสนุนการเปิดเสรีสินค้าเกษตร แต่สิ่งที่แตกต่างไปจากเดิม คือ ในนโยบายที่ 3 ยุทธศาสตร์การเติบโตและการปฏิรูปโครงสร้างนั้น ญี่ปุ่นได้เสนอนโยบายการปฏิรูปโครงสร้างภาคเกษตรอย่างจริงจัง โดยการมุ่งเน้นการลดการกำกับดูแลโดยรัฐ (deregulation) เพื่อเสริมสร้างการแข่งขัน และการเตรียมพร้อมสำหรับการเปิดตลาดสินค้าเกษตร (The Government of Japan, n.d.) ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิรูปโครงสร้างภาคเกษตรในระดับที่ไม่เคยมีมาก่อนในญี่ปุ่น และอาจถือได้ว่าจุดเปลี่ยนที่สำคัญต่อการเปิดตลาดสินค้าเกษตรของญี่ปุ่น (Mulgan, 2016) โดยสาเหตุของการปฏิรูปภาคเกษตรอย่างจริงจังของญี่ปุ่น อาจอธิบายได้ว่าเป็นผลมาจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็น ปัจจัยภายนอกอันเป็นผลมาจากการเข้าร่วมในข้อตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership-TPP) ทำให้ญี่ปุ่นได้รับแรงกดดันในการเปิดเสรีสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้น และปัจจัยภายในอันเป็นผลมาจากความเสื่อมถอยของภาคเกษตรภายในประเทศ อาทิ 1) ประชากรในภาคเกษตรของญี่ปุ่นในปัจจุบัน มีจำนวนลดลงเหลือเพียงประมาณ 2 ล้านคน จากทศวรรษ 1980 ที่มีประชากรในภาคเกษตรประมาณ 5.42 ล้านคน และประชากรในภาคเกษตรส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ยประมาณ 65 ปี หรือมีอายุมากกว่า ส่งผลให้ที่ดินที่ใช้สำหรับการทำการเกษตรถูกละทิ้ง และผลผลิตทางการเกษตรลดลง ญี่ปุ่นจึงเผชิญกับปัญหาการไม่สามารถพึ่งพาตนเองทางอาหารเพิ่มขึ้น (Nippon Communications Foundation, 2018; Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan, n.d.) 2) ในปัจจุบัน ญี่ปุ่นมีครัวเรือนที่ทำเกษตรในเชิงพาณิชย์ (commercial farm household) เพียงประมาณ[2] 1.3 ล้านครัวเรือน จากครัวเรือนเกษตรกรญี่ปุ่นทั้งหมด 2.1 ล้านครัวเรือน เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ของญี่ปุ่นถือครองที่ดินการผลิตเฉลี่ยประมาณ 2 เฮกตาร์ต่อครัวเรือน ส่งผลทำให้การผลิตทางการเกษตรของญี่ปุ่นไม่สามารถสร้างการประหยัดจากขนาด (economic of scale) และไม่มีประสิทธิภาพ และ

[2] ครัวเรือนที่ทำเกษตรในเชิงพาณิชย์ (commercial farm household) ของญี่ปุ่น หมายถึง ครัวเรือนที่ทำการเกษตร หรือมีพื้นที่เพาะปลูกภายใต้การจัดการของตัวเองมากกว่า 30 เอเคอร์ขึ้นไป หรือประมาณ 12 เฮกตาร์ หรือมียอดจำหน่ายสินค้าเกษตรมากกว่า 500,000 เยนต่อปีการผลิต

3) ในปัจจุบัน ความต้องการบริโภคข้าวของคนญี่ปุ่นลดลง ส่งผลให้ราคาข้าวภายในประเทศตกต่ำลง ในขณะที่ต้นทุนการผลิตข้าวเพิ่มสูงขึ้น (Honna and Mulgan, 2008; Whittaker, Scolly and Gilbert, 2013; Mulgan, 2016) นอกจากนี้ ความเสื่อมถอยของภาคเกษตรญี่ปุ่น ยังส่งผลให้ฐานเสียงทางการเมืองจากภาคเกษตรลดลง ภาคเกษตรจึงมีแนวโน้มที่จะไม่เอื้อผลประโยชน์ต่อฝ่ายพรรคการเมือง และฐานเสียงทางการเมืองเริ่มเปลี่ยนไปสู่ประชาชนที่เป็นกลุ่มผู้บริโภค และบริษัทที่ทำธุรกิจ เป็นผลให้การปฏิรูปทางการเกษตรเพื่อการเปิดเสรีทางการค้ามีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้มากขึ้น

นโยบายปฏิรูปโครงสร้างภาคเกษตรภายใต้นโยบายอาเบะโนมิกส์ประกอบด้วย 3 นโยบายหลัก คือ 1) การปฏิรูประบบสหกรณ์การเกษตรเพื่อเพิ่มอำนาจในการกำหนดและตัดสินใจให้แก่สหกรณ์การเกษตรท้องถิ่นและเกษตรกร และการพัฒนาให้เกษตรกรกลายเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการ (entrepreneurial farmers) 2) การลดต้นทุนการผลิตและการปรับโครงสร้างการดำเนินธุรกิจ และการจัดจำหน่าย และ 3) การเพิ่มการส่งออกให้ถึงหนึ่งล้านล้านเยนภายในปี พ. ศ. 2562 (The Government of Japan. (n.d.) โดยนโยบายดังกล่าวมีปฏิบัติการแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังต่อไปนี้ (Mulgan, 2016; Honma and Mulgan, 2018)

1) การปฏิรูปสหกรณ์การเกษตร

- การปรับแก้กฎหมายสหกรณ์การเกษตร (Agricultural Cooperatives Law) โดยการโยกอำนาจการตรวจสอบบัญชีของสหภาพกลางของสหกรณ์การเกษตร (Central Union of Agricultural Cooperatives) หรือที่เรียกว่า JA Zenchu ไปอยู่ที่บริษัทตรวจสอบบัญชีของเอกชน ซึ่งจะมีผลบังคับใช้ในเดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2562 (ค.ศ. 2019) ทั้งนี้ เพื่อลดอำนาจการทำงานของ JA Zenchu และการสร้างอิสรภาพทางการเงินและการใช้จ่ายงบประมาณให้แก่สหกรณ์การเกษตรท้องถิ่น
- ข้อเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนโดยสมัครใจของสหกรณ์เกษตรจังหวัด หรือ JA Zennoh ไปสู่รูปแบบของบริษัทร่วมทุนกับสหกรณ์ท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อให้ JA Zennoh อยู่ภายใต้อัตราภาษีนิติบุคคลที่สูงขึ้น ลดการผูกขาดสหกรณ์ท้องถิ่น และกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันทางการค้า นอกจากนี้ การปรับเปลี่ยนดังกล่าวยังมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ JA Zennoh ทำหน้าที่ในการประสานงานกับบริษัทผู้ผลิตต่างๆ เพื่อจัดหาปัจจัยการผลิตที่ราคาไม่สูงแก่เกษตรกร รวมถึงการประสานงานกับบริษัทผู้ค้าต่างๆ ในการทำค้าทางตรงกับเกษตรกร เพื่อลดต้นทุนการผลิต และ

การเสริมสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรเพิ่มขึ้น มากกว่าที่จะทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลางทางการค้า

2) การปฏิรูปที่ดิน

• การปรับเปลี่ยนกระบวนการคัดสรรสมาชิกของคณะกรรมการเกษตร ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและอนุญาตให้ขาย และเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรตามกฎหมายที่ดินเพื่อการเกษตร (Agricultural Land Law) จากที่มาจากการแต่งตั้งโดยผู้นำเทศบาล (municipal leader) ส่วนหนึ่ง และจากการเลือกตั้งโดยสมาชิกเกษตรกรส่วนหนึ่ง เป็นการแต่งตั้งโดยผู้นำเทศบาลทั้งหมด เนื่องจาก ที่ผ่านมาคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งโดยสมาชิกเกษตรกรมีแนวโน้มที่จะผ่อนผันให้เกษตรกรใช้ที่ดินเพื่อวัตถุประสงค์อื่นที่ไม่ใช่การทำเกษตรกรรม ส่งผลให้การใช้ที่ดินในการทำเกษตรของญี่ปุ่นไม่มีประสิทธิภาพ

• การกำหนดเขตยุทธศาสตร์พิเศษแห่งชาติ (national strategic special zone) เพื่อให้บริษัทธุรกิจการเกษตรได้รับที่ดินในการทำการเกษตร

3) การจัดการการผลิต

• การยกเลิกนโยบายการควบคุมปริมาณการผลิตข้าวโดยการให้เงินอุดหนุนแก่เกษตรกร เพื่อป้องกันผลผลิตส่วนเกินและราคาข้าวตกต่ำ และเปลี่ยนเป็นการสนับสนุนการผลิตเพื่อการส่งออก และการกำหนดราคาข้าวตามกลไกตลาด นอกจากนี้ ยังให้เงินสนับสนุนการผลิตข้าวเพื่อเป็นอาหารสัตว์เพิ่มขึ้นแทนที่การผลิตเพื่อการบริโภคเท่านั้น

นอกจากนี้ เพื่อให้การดำเนินการปฏิรูปภาคเกษตรอย่างมีประสิทธิผล รัฐบาลอาเบะยังได้ปรับเปลี่ยนผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกอาวุโส (senior member) ภายในพรรคการเมือง LDP และโยกย้ายข้าราชการประจำของกระทรวงเกษตร ประมง และป่าไม้ของประเทศญี่ปุ่น (Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries-MAFF) จากผู้ที่สนับสนุนปกป้องภาคเกษตร เป็นผู้ที่สนับสนุนนโยบายปฏิรูปภาคเกษตร ทั้งนี้ เพื่อลดปัญหาการเอื้อผลประโยชน์ในทางการเมืองระหว่างกระทรวงเกษตร ประมง และป่าไม้ พรรคการเมือง LDP และสหกรณ์การเกษตร และสร้างสมดุลทางอำนาจในการกำหนดนโยบายเกษตรเพื่อกระตุ้นให้สหกรณ์การเกษตรเกิดการปฏิรูป (Honma and Mulgan, 2018)

แม้ว่าการปฏิรูปภาคเกษตรและการเปลี่ยนแปลงนโยบายเกษตรของญี่ปุ่นภายใต้รัฐบาลอาเบะ มีแนวโน้มว่าจะช่วยลดอุปสรรคและข้อจำกัดของการเปิดเสรีสินค้าเกษตรของญี่ปุ่น แต่การปฏิรูปภาคเกษตรดังกล่าวก็ยังเป็นที่ถกเถียงในประเด็นของความเป็นไปได้ของการปฏิรูป และผลกระทบต่อเกษตรกร โดยงานศึกษาของ

Honma และ Mulgan ได้อธิบายว่า แม้ว่าจะมีความพยายามที่ปฏิรูปสหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่น โดยการลดอำนาจการตรวจสอบของ JA Zenchu แต่ในทางปฏิบัติ JA Zenchu ยังคงได้รับอนุญาตให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของผู้ประสานงานให้แก่สหกรณ์การเกษตรท้องถิ่นที่เป็นสมาชิก นอกจากนี้ เนื่องจาก สหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่นเป็นหน่วยงานที่มีการทำหน้าที่ในหลายวัตถุประสงค์ (multi-purpose cooperative) ไม่ว่าจะเป็น การทำหน้าที่ตรวจสอบทางการเงิน ธุรกิจธนาคาร การให้สินเชื่อและการกู้ยืมเงินเพื่อการเกษตร บริษัทประกันภัย รวมถึงการให้เงินสวัสดิการต่างๆ เพราะฉะนั้น การที่เกษตรกรเลิกพึ่งพาสหกรณ์เกษตร ก็เท่ากับว่าพวกเขาจะสูญเสียผลประโยชน์ทางด้านการเงินด้วย ดังนั้น การปฏิรูปดังกล่าว จึงยังมีข้อสงสัยว่าจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในภาคเกษตรได้จริงหรือไม่ อีกทั้ง ยังเกิดคำถามด้วยว่า เกษตรกรและสหกรณ์การเกษตรท้องถิ่นของญี่ปุ่นจำนวนทั้งหมด ซึ่งพึ่งพา JA Zenchu มาอย่างยาวนาน พวกเขาจะมีความสามารถที่เพียงพอในการพัฒนาธุรกิจการเกษตรของตัวเองได้จริงหรือ (Mulgan, 2016; Honma and Mulgan, 2018)

จากข้อมูลการปรับโครงสร้างภาคเกษตรของญี่ปุ่นข้างต้น แม้จะแสดงให้เห็นว่า น่าจะมีส่วนช่วยในการลดอุปสรรคของการเปิดเสรีทางการค้าสินค้าเกษตรของญี่ปุ่น แต่การลดอุปสรรคของการเปิดเสรีทางการค้าสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นอาจไม่ได้เป็นข้อสรุปว่าญี่ปุ่นจะเปิดตลาดสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้น เนื่องจาก การปฏิรูปดังกล่าวยังเป็นที่ถกเถียงเรื่องความเป็นไปได้ และผลสำเร็จที่จะเกิดขึ้นในขณะเดียวกัน มีข้อสังเกตที่ว่า ไม่ว่าจะก่อนหรือหลังนโยบายปฏิรูปโครงสร้างภาคเกษตร นโยบายการค้าของญี่ปุ่นก็ไม่ได้แตกต่างไปจากเดิม โดยญี่ปุ่นมีนโยบายทางการค้าที่สนับสนุนการเปิดเสรีและสนับสุนนการส่งออกสินค้าเกษตรอยู่แล้ว ดังนั้น การปรับโครงสร้างภาคเกษตรจึงอาจมีเป้าหมายเพียงเพื่อการสนับสนุนการส่งออกเท่านั้น

บทที่ 5 ข้อเสนอในการทบทวน JTEPA

จากการทบทวนสาระสำคัญของความตกลง JTEPA ในประเด็นการค้าสินค้าเกษตร และการใช้ประโยชน์จากความตกลงดังกล่าว ข้อมูลได้แสดงให้เห็นว่า สาระสำคัญของความตกลง JTEPA ไม่ได้เอื้อต่อการค้าสินค้าเกษตร เนื่องจากสินค้าเกษตรที่ไทยมีศักยภาพการผลิตจำนวนหลายรายการยังคงถูกยกออกจากการเจรจา ถูกจำกัดโควต้า และยังไม่ถูกลดภาษีเป็น 0 รวมถึงเนื้อหาสาระของความตกลงยังคงมีข้อจำกัดและอุปสรรคทางการค้าต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นว่าญี่ปุ่นยังคงปกป้องตลาดสินค้าเกษตร นอกจากนี้ สินค้าที่ประเทศไทยส่งออกไปญี่ปุ่นส่วนใหญ่ยังคงเป็นสินค้าอุตสาหกรรมมากกว่าสินค้าเกษตรด้วย ดังนั้น แม้ว่าข้อมูลในส่วนของการใช้ประโยชน์ทางการค้า จะแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยสามารถส่งออกสินค้าไปยังประเทศญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้น แต่ผลประโยชน์ดังกล่าวนั้น ไม่ได้เป็นผลมาจากการค้าสินค้าเกษตรตามที่คาดคะเนไว้ ยิ่งไปกว่านั้น จากการทบทวนข้อมูลการเปลี่ยนแปลงนโยบายการเปิดเสรีสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นภายหลัง JTEPA แม้จะพบว่า ในปี พ.ศ. 2555 ภายใต้นโยบายอาเบะโนมิกส์ ญี่ปุ่นเริ่มดำเนินการปฏิรูปโครงสร้างภาคเกษตรของประเทศ ซึ่งมีส่วนช่วยในการลดอุปสรรคของการเปิดเสรีทางการค้า และอาจมีผลทำให้การดำเนินนโยบายการเปิดเสรีสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นเป็นไปอย่างราบรื่น แต่ก็พบว่า การปฏิรูปดังกล่าวยังเป็นที่ถกเถียงเรื่องความเป็นไปได้ และผลสำเร็จที่จะเกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม ด้วยปัจจุบัน JTEPA ถูกบังคับใช้ผ่านมา 10 ปีแล้ว แม้ว่าการปรับโครงสร้างภาคเกษตรของญี่ปุ่นจะยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจน แต่การปรับโครงสร้างดังกล่าว ย่อมมีผลต่อทิศทางการเปลี่ยนแปลงการค้าเสรีของญี่ปุ่น ไม่ว่าจะในด้านการได้ประโยชน์ของประเทศคู่ค้า หรือผลกระทบที่จะเกิดจากการส่งออกสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นในอนาคต ดังนั้น จึงถือเป็นโอกาสที่ไทยควรจะต้องทบทวน JTEPA เพื่อเตรียมการหารือและเจรจากับทางญี่ปุ่นเพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่สินค้าเกษตรไทย บทความนี้ จึงเสนอว่า การทบทวน JTEPA ณ ปีที่ 10 นั้น ประเทศไทยควรจะพิจารณาความร่วมมือในการค้าสินค้าเกษตร ดังนี้

1) สำหรับรายการสินค้าเกษตรอ่อนไหวของญี่ปุ่น ซึ่งถูกยกออกจากการเจรจา และอยู่ในระหว่างการเจรจาใหม่ เช่น ข้าว เนื้อหมู น้ำตาล แป้งสาลีและแป้งทำขนมต่างๆ ประเทศไทยควรจะผลักดันให้รายการสินค้าดังกล่าวถูกนำกลับมาพิจารณาใหม่ และควรผลักดันให้สินค้าดังกล่าวอยู่ในรายการลดภาษีเป็น 0 ให้ได้

2) สำหรับรายการสินค้าที่ไม่ได้อยู่ในรายการสินค้าอ่อนไหวของญี่ปุ่น แต่ยังคงเป็นสินค้าที่ถูกจำกัดโควต้าและมีเงื่อนไขซึ่งเป็นข้อจำกัดทางการค้า อันส่งผลให้ในปัจจุบันประเทศไทยยังคงไม่สามารถใช้สิทธิในการส่งออกได้เต็มโควต้า เช่น กล้วย และสับปะรด ประเทศไทยควรนำเงื่อนไขทางการค้าต่างๆ ดังกล่าวกลับมาหารือกับญี่ปุ่นเพื่อขยายขอบเขตการเปิดตลาดเพิ่มขึ้น

3) ประเทศไทยควรผลักดันให้สินค้าเกษตรที่ไทยมีศักยภาพการผลิตเข้าสู่ตลาดญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ ข้อควรพิจารณาอื่นๆ เพิ่มเติม ที่ประเทศไทยควรจะต้องพิจารณาเพื่อช่วยสนับสนุนการส่งออกสินค้าเกษตรไทยไปญี่ปุ่น และเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เกษตรกรและผู้ประกอบการไทย มีดังนี้

1) ประเทศไทยควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มประเภทสินค้าเกษตรและอาหารที่เป็นอุปสงค์ของญี่ปุ่น ทั้งนี้ เพื่อใช้สำหรับเป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมเพื่อการผลิตและส่งออกสินค้าที่สอดคล้องกับความต้องการของญี่ปุ่น และการพิจารณาหารือกับญี่ปุ่นให้เปิดตลาด อันจะช่วยให้ไทยสามารถใช้ประโยชน์จากการทำความร่วมมือทางการค้าได้อย่างแท้จริง

2) ประเทศไทยควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเงื่อนไขและมาตรฐานการค้าสินค้าของญี่ปุ่น เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับกลุ่มผู้ผลิตและบริษัทส่งออกสินค้า และเพื่อการเจรจาต่อรองสำหรับการผ่อนปรนเงื่อนไข ไม่ให้กลายเป็นอุปสรรคและข้อจำกัดในการส่งออกสินค้า

3) ประเทศไทยควรศึกษาเปรียบเทียบความตกลง JTEPA กับความตกลงการเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่นกับประเทศคู่ค้าอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศคู่ค้าที่มีความสามารถในการผลิตและส่งออกสินค้าประเภทเดียวกับไทย เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันทางการค้าและใช้เป็นข้อต่อรองหารือกับญี่ปุ่น

4) ประเทศไทยควรศึกษาข้อมูลสินค้าเกษตรและอาหารที่ญี่ปุ่นมีแนวโน้มที่จะส่งออกมาประเทศไทย เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันทางการค้า และเตรียมรองรับกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตลาดสินค้าเกษตรของไทย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือและบทความ

กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2557ก). *คู่มือ–ฐานข้อมูลกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าและอัตราภาษีศุลกากรภายใต้ความตกลง FTAs ของอาเซียนและประเทศคู่ค้าอื่นๆ.* กรุงเทพฯ: กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์.

กระทรวงต่างประเทศ. (2552). *เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น.* กรุงเทพฯ: กระทรวงต่างประเทศ.

กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน. (2550). *วิเคราะห์ความตกลงที่ถูกปกปิด-เอฟทีเอไทย-ญี่ปุ่น.* นนทบุรี: พิมพ์ดี.

กิตติ ประเสริฐสุข. (2547). การเปิดเสรีทางการค้าของญี่ปุ่นกับหุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น-ไทย. ใน ศิริพร วัชชวัลคุ (บรรณาธิการ), *ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ในศตวรรษใหม่.* กรุงเทพฯ: โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น.

จักรชัย โฉมทองดี. (2547). หุ้นส่วนเศรษฐกิจไทยญี่ปุ่น: ถลำลึกหรือโอกาสในการกลับใจ. ใน ศิริพร วัชชวัลคุ (บรรณาธิการ), *ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ในศตวรรษใหม่.* กรุงเทพฯ: โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น.

ดวงกมล คาร์พินสกี. (2556). ความเข้มงวดของกฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้าภายใต้ JTEPA. สำนักทวิภาคี กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์.

บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ และคณะ. (2551). โครงการพัฒนาความรู้และยุทธศาสตร์ด้านความตกลงพหุภาคีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม (MEAs Intelligent Unit). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พีรดนย์ เดชมา. (2559). *กฎถิ่นกำเนิดสินค้า.* วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2551). *การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ของธุรกิจไทยจากความตกลง JTEPA.* รายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม.

ศิริพงศ์ รักใหม่. (2551). JTEPA: หุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่นผลดีที่มีต่ออุตสาหกรรมบริการของไทย. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 2*(1), หน้า 30-41.

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2554). รายงานฉบับสมบูรณ์: โครงการศึกษาผลกระทบและแนวทางการเจรจาทบทวนความตกลงในพันธกรณีต่างๆ และการใช้ประโยชน์จากความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น. กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2547). JTEP กับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและญี่ปุ่น. ใน ศิริพร วัชชวัลคุ (บรรณาธิการ), *ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ในศตวรรษใหม่.* กรุงเทพฯ: โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น.

อรพรรณ กุลพรพันธ์ และพิษณุ เสงี่ยมพงษ์. (2555). ผลประโยชน์ทับซ้อนในนโยบายความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น: กรณีศึกษารัฐบาลทักษิณกับกลุ่มเจียรวนนท์. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.* 15(1), หน้า 117-128.

เว็บไซต์

กองเศรษฐกิจการเกษตรระหว่างประเทศ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2559). *การค้าเสรีเกษตรไทยควรปรับตัวอย่างไร.* สืบค้นจาก http://www2.oae.go.th/FTA/PDF/news/24-5-59/2.pdf

กองเอเชียตะวันออก กระทรวงต่างประเทศ. (2551). *1 ปีกับ JTEPA.* สืบค้นจาก http://www.thaifta.com/trade/jtepa/2008-11%20JTEPAseminar.pdf

กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2557ข). *วารสารการใช้สิทธิประโยชน์ทางการค้า: ไตรมาสสองของปี 2557.* สืบค้นจาก http://www.dft.go.th/th-th/ShareDocument1/ArticleId/4851/4851

กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2558). *ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย – ญี่ปุ่น.* สืบค้นจาก http://www.dft.go.th/th-th/DFT-Service/ServiceData-Information/dft-service-data-privilege/Detail-dft-service-data-privilege/ArticleId/5069/5069

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2552). *ความตกลงการค้าเสรี ไทย-ญี่ปุ่น.* สืบค้นจาก http://www.thaifta.com/thaifta/Portals/0/FACTBOOK_Japan.pdf

โครงการกิจกรรมการเชื่อมโยงงานวิจัยกับภาคนโยบาย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2553). *ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทย–ญี่ปุ่น (JTEPA): ประโยชน์ ปัญหา/อุปสรรค และนัยทางนโยบาย.* สืบค้นจาก http://prp.trf.or.th/trf-policy-brief/%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%95%E0%B8%81%E0%B8%A5%E0%B8%87%E0%B8%AB%E0%B8%B8%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%A8%E0%B8%A3%E0%B8%A9%E0%B8%90%E0%B8%81/

ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย. (2548). *JTEPA กับประเด็นการค้าบริการ การลงทุน และการเคลื่อนย้ายบุคคล.* สืบค้นจาก http://www.exim.go.th/doc/research/FTA/3413.pdf

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2551). *ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจไทยญี่ปุ่น (เจเทปป้า-JTEPA) จะประเมินความสำเร็จอย่างไร ?.* สืบค้นจาก http://elib.fda.moph.go.th/library/default.asp?page2=subdetail&id=16706

ระบบรายงานข้อมูลการค้าระหว่างประเทศของไทย กระทรวงพาณิชย์. (2560). *ลำดับความสำคัญประเทศคู่ค้า (ส่งออก + นำเข้า) ของไทย ปี 2560.* สืบค้นจาก http://www.ops3.moc.go.th/infor/db_sql/gp_web_trade2.asp

สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *เศรษฐกิจ.* สืบค้นจาก http://www.th.emb-japan.go.jp/th/relation/economic.htm

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2559). *รายงานสรุปผลการสัมมนา เรื่อง "กองทุน FTA: ปรับวิธีคิด เปลี่ยนวิธีทำ นำพาเกษตรไทยก้าวทันการค้าเสรี.* สืบค้นจาก http://www2.oae.go.th/FTA/PDF/news/2-6-59.pdf

สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงโตเกียว. (2560). *การค้าระหว่างประเทศของญี่ปุ่นปี 2559 และแนวโน้มเศรษฐกิจ.* สืบค้นจาก http://www.ditp.go.th/contents_attach/162768/162768.pdf

ภาษาอังกฤษ

หนังสือ และบทความ

Bureau et al. (2006). The Consequences of Agricultural Trade Liberalization for Developing Countries. *Invited paper prepared for presentation at the International Association of Agricultural Economists Conference on August 12-18, 2006,* Gold Coast, Australia.

Davani, Faraz. (2013). *Do Rules of Origin Constitute an Impermissible Barrier to Trade? : Rules of Origin in EU Preferential Trade Agreements.* Master's Thesis in International Trade Law. Department of Law. Uppsala University.

Gretton, Paul and Jyothi Gali. (2005). The Restrictiveness of Rules of Origin in Preferential Trade Agreements. *34th Conference of Economists.* University of Melbourne.

Honma, Masayoshi and Aurelia George Mulgan. (2018). Political Economy of Agricultural Reform in Japan under Abe's Administration. *Asian Economic Policy Review,* 13(1), p. 128–144.

Koning, Niek and Per Pinstrup-Andersen. (2007). *Agricultural Trade Liberalization and the Least Developed Countries.* Wageningen: Springer.

Mulgan, Aurelia George. (2006). *Japan's Agricultural Policy Regime.* New York: Routledge.

Mulgan, Aurelia George. (2008). *Japan's FTA Politics and the Problem of Agriculture Trade Liberalization.* Australian Journal of International Affairs, 62(2), p. 164-178.

Mulgan, Aurelia George. (2016). Much Ado About Something? The Abe Government's Reform of Japan's Agricultural Cooperatives (JA). *Japanese Studies,* 36(1), p. 83–103.

Oizumi, Keiichiro. (2008). Economic Partnership Agreements and Trade Liberalization: An Analysis Based on New Trade Liberalization Ratios. *Pacific Business and Industries,* 8(28), p. 1-24.

Phongpaichit, Pasuk. (2007). *Impact of JTEPA on the bilateral relationship between Japan.* Speech delivered at Symposium on Future of Japan-Thailand Economic Partnership on the occasion of 120th anniversary of Japan-Thailand Diplomatic Relations, 1 November 2007, Hotel New Otani, Tokyo.

Sasada, Hironori. (2008). Japan's New Agricultural Trade Policy and Electoral Reform: Agricultural Policy in an Offensive Posture. *Journal of Political Science*, 9(2), p. 121-144.

Smith, Pamela J. (2014). Global Trade Policy: Questions and Answers. Chichester: Wiley Blackwell.

Wise, Timothy A. (2008). The Limited Promise of Agricultural Trade Liberalization. *Discussion Paper Number 19,* The Working Group on Development and Environment in the Americas.

เว็บไซต์

Harada, Yutaka. (2013). *Japan's Agriculture and the TPP*. Retrieved from http://www.tokyofoundation.org/en/articles/2013/japan-agriculture-and-tpp

Japan Customs. (2007). *Japan's Tariff Schedule as of April 1 2007.* Retrieved from http://www.customs.go.jp/english/tariff/2007_4/index.htm

Kommerskollegium. (2012). *The Impact of Rules of Origin on Trade– a Comparison of the EU's and the US's Rules for the Textile and Clothing Sector,* Report of National Board of Trade Sweden. Retrieved from https://www.kommers.se/Documents/dokumentarkiv/publikationer/2012/skriftserien/report-the-impact-of-rules-of-orgin-on-trade.pdf

Maclachlan, Patricia L. and Kay Shimizu. (2016). *Reforming Japan's greying agricultural sector*. Retrieved from http://www.eastasiaforum.org/2016/08/19/reforming-japans-greying-agricultural-sector/

Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan. (n.d.). *The 90th Statistical Yearbook of Ministry of Agriculture, forestry and Fisheries.* Retrieved from http://www.maff.go.jp/e/data/stat/90th/#3

Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2007). *Agreement between Japan and the Kingdom of Thailand for an Economic Partnership*. Retrieved from https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/thailand/epa0704/agreement.pdf

Nippon Communications Foundation. (2018). *Japan's Farming Population Rapidly Aging and Decreasing.* Retrieved from https://www.nippon.com/en/features/h00227/

The Government of Japan. (n.d.). *About Abenomics.* Retrieved from https://www.japan.go.jp/abenomics/about/

The Government of Japan. (n.d.). *Pursue regulatory reforms.* Retrieved fromhttps://www.japan.go.jp/abenomics/regulatory/